

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Téma volby v románech Sophie's Choice
Williama Styrona a Nineteen Eighty-Four
George Orwella

The Theme of Choice in William Styron's
Sophie's Choice and George Orwell's
Nineteen Eighty-Four

Vypracoval: Jaroslav Nič
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. června 2023

.....

Jaroslav Nič

Poděkování

Upřímně děkuji paní PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce. Bez jejích vědomostí a cenných rad bych onen spis dokončil jen velmi obtížně. Nadevše musím vyzdvihnout její trpělivost.

Rovněž bych rád poděkoval všem svým blízkým za neutuchající podporu, kterou mi v průběhu celého studia vytrvale poskytovali.

Anotace

Tato bakalářská práce se pokusí pomocí komparativní analýzy románů *1984* a *Sophiina volba* zhodnotit, zda lze volbu člověka, který žije z důvodu války a totality nesvobodně, vnímat jako svobodné rozhodnutí. Zároveň bude tento spis pozorovat vliv takové volby na jednotlivé aspekty lidského bytí. V úvodu čtenářům poskytne stručnou biografii George Orwella a Williama Styrona coby autorů zkoumaných textů. Detailně rovněž představí osobnosti a životní postoje daných literátů. Dále čtenáře seznámí se základními existenciálními myšlenkami, které se se zvolenou tematikou pojí. Vlastní srovnávací analýza bude zkoumat povahu a následky všech principiálních rozhodnutí, která uskutečňují hlavní postavy obou vybraných próz.

Abstract

Using a comparative analysis of the novels *1984* and *Sophie's Choice*, this bachelor's thesis will try to evaluate whether the choice of a person who lives unfreely due to war and totalitarianism can be perceived as a free decision. At the same time, this writing will also observe the effect of such a choice on individual aspects of human beings. In the introduction, the thesis will provide the readers with a brief biography of George Orwell and William Styron as the authors of the analysed texts along with introducing their personalities and life attitudes. Furthermore, the readers will be introduced to basic existential ideas related to the chosen theme. The actual comparative analysis will examine the nature and consequences of all principal decisions made by the main characters of both chosen novels.

Obsah

Úvod.....	6
1. Autoři.....	8
1.1 George Orwell.....	8
1.2 William Styron.....	17
2. Existencialismus	27
2.1 Nevyhnutelnost volby a osobní odpovědnosti	27
2.2 Strach, úzkost, ohrožení a extrémní situace.....	29
2.3 Jednotlivec a jeho svoboda versus totalitní společnost a manipulace	30
2.4 Autentická a neautentická existence	32
2.5 Smysl života a pocit prázdnoty	34
2.6 Význam a krize mezilidských vztahů	35
3. Hrdinové vybraných románů a jejich osudové volby.....	37
3.1 Hrdinové románu 1984	37
3.1.1 Winston – život, osobnost, volby.....	37
3.1.1.1 Winstonova vynucená volba	43
3.1.2 Julie – život, osobnost, volby.....	46
3.2 Hrdinové románu Sophiina volba	48
3.2.1 Sophie – život, osobnost, volby	48
3.2.1.1 Sophiina vynucená volba	54
3.2.2 Nathan – život, osobnost, volby.....	56
Závěr	60
Seznam použitých zdrojů.....	63

Úvod

Každý lidský jedinec ve svém životě denně učiní bezpočet svobodných voleb, jimiž reaguje na okolní svět a neodvratně posouvá své bytí vpřed. I rozhodnutími, kterým nepřikládá žádnou zvláštní váhu, může zásadním způsobem změnit charakter univerza, v němž existuje. Z tohoto důvodu musí zákonitě nést plnou odpovědnost za následky všech svých voleb. Jestliže však člověk o možnost svobodně se rozhodovat vlivem vnějších faktorů přijde a určitou volbu provede nedobrovolně, ocitne se v neřešitelné existenciální krizi, ze které se mnohdy nedokáže vzpamatovat až do své smrti.

Tato bakalářská práce si klade za cíl především zhodnotit paradox volby jakožto zdánlivě svobodného rozhodnutí nesvobodné lidské bytosti a zkoumat pocity viny, absurdity a ztráty smyslu života, které v důsledku tohoto rozporu příslušná osoba prožívá. Vytyčeného cíle tato práce dosahuje prostřednictvím komparativní analýzy dvojice významných próz britské a americké literatury, a sice románů *1984 (Nineteen Eighty-Four)* George Orwella a *Sophiina volba (Sophie's Choice)* Williama Styrona. Otázku volby a z ní pramenící existenciální krize práce interpretuje v souvislosti s válkou a totalitou jako hlavními a velmi důkladně propracovanými tématy obou děl.

Počáteční dvě kapitoly teoretického úvodu této práce čtenářům blíže představují životy i profily výše zmíněných autorů a poukazují na jednotlivé postoje, hodnoty a ideály, které oba muže motivovaly k tvorbě jejich zřejmě nejproslulejších beletristických textů. Jak Orwell, tak Styron patřili ve svých vlastech mezi nejoddanější zastánce základních lidských práv i nejhlasitější odpůrce všech forem zla v lidské společnosti. V knihách, jejichž příběhy tento spis podrobně rozebírá, pak oba zkoumaní literáti zvláště důrazně kritizují zlo v podobě manipulace individuální autonomie a svobody.

Druhý oddíl této práce uvádí přehled základních myšlenek existencialismu, které úzce souvisejí se zvolenou tematikou, vysvětluje jejich podstatu a vyjadřuje, jak konkrétně se každá z nich váže k jednotlivým principiálním rozhodnutím protagonistů obou vybraných próz. Jmenuje rovněž učence, kteří na oněch myšlenkách vystavěli svou filozofii.

Vlastní srovnávací analýza se pak na základě faktů z předchozích dvou částí této bakalářské práce pokouší posoudit již vzpomenutý paradox volby coby projevu zdánlivé

svobody člověka, jenž musí existovat v nesvobodném světě, který ovládá globální konflikt a totalitarismus. Konkrétně tedy provádí podrobný a důkladný rozbor osudových rozhodnutí čtveřice tragických hrdinů, jejichž život příběhy obou románů líčí. Popisuje zejména, jak nesmírný dopad má každé z těchto rozhodnutí na všechny stránky bytí charakterizovaných postav. Primárně studuje klíčové volby a životní osudy Sophie Zawistowské a Winstona Smithe.

Fenomén volby lze dle mého názoru zařadit mezi nejkompexnější úkazy, s nimiž se každá bytost, jež má alespoň částečné ponětí o sobě samé i o svém okolí, setkává téměř nepřetržitě. Lidský jedinec se mu vyhnout nedovede. Svými rozhodnutími konstantně interaguje s ostatními entitami, které s ním sdílejí svět. Právě univerzalita daného jevu mě již řadu let fascinuje. Díky ní problematika volby byla, je a bude aktuální. V bakalářské práci jsem se jí tudíž vždy chtěl zabírat. Oba srovnávané texty jsem poprvé četl již během středoškolského studia. Jejich autoři v nich téma volby zpracovávají skutečně unikátním způsobem a poskytují tak lidstvu trvalé varování před hrozbou jejího zneužití ve prospěch zla. Jelikož mě jejich pohled na tuto otázku natolik zaujal, stal se nakonec hlavním předmětem mé bakalářské práce.

1. Autoři

Aby mohli čtenáři této práce lépe porozumět jejímu stěžejnímu tématu, musí se nejprve blíže seznámit s dvojicí literátů, kteří se jím ve svých patrně nejvlivnějších románech dopodrobna zabývali. Následující část práce proto detailně mapuje životní dráhy obou zkoumaných autorů a zachycuje vývoj jejich postojů v průběhu let. Ačkoli George Orwell a William Styron pocházeli z odlišného prostředí a spisovatelskému řemeslu se celkově věnovali v jiné době, svá vrcholná díla vytvořili z téhož důvodu. Oba cítili potřebu informovat svět o zlu, jež s sebou přinášejí války a totalitní systémy, a pokusit se tak zamezit vzniku dalších z nich. V životě i v tvorbě nadevše prosazovali ideály lidskosti, svobody, míru a rovnosti.

1.1 George Orwell

Eric Arthur Blair, známější pod svým uměleckým jménem George Orwell, se dne 25. června 1903 narodil v bengálském městě Motihari do rodiny, kterou sám o 33 let později ve své próze *Cesta k Wigan Pier (The Road to Wigan Pier)* označuje jako typickou součást britské nižší vyšší střední třídy.¹ Jeho otec Richard Walmesley Blair v tehdejší Britské Indii pracoval jako nižší koloniální úředník a dohlížel zde na výrobu a skladování opia, jež se následně prodávalo a vyváželo do Číny.² Krátce po dovršení prvního roku svého života se budoucí veleúspěšný spisovatel společně se svou matkou Idou Mabel Blairovou a starší sestrou Marjorie přestěhoval do obce Henley na Temži v anglickém Oxfordshiru.³

Roku 1911 dokázala Ida Blairová svého syna i přes svízelnou finanční situaci přihlásit s pomocí vlivných konexí svého bratra na přípravnou školu St Cyprian v Eastbourne.⁴ Protože až do svých osmi let vyrůstal pouze s matkou, která neustále pracovala, a sestrami, s nimiž kvůli relativně velkému věkovému odstupu neměl mnoho společných zájmů, připadal si v mládí George Orwell poněkud osamělý. Jak v roce 1946 na sklonku svého života uvádí ve svém patrně nejvýznamnějším eseji s názvem *Proč píšu (Why I Write)*, jeho osamocení se na přípravné škole ještě zhoršilo a vedlo ke špatným vztahům s jeho spolužáky i pedagogy. Zároveň jej však nasměrovalo blíže

¹ ORWELL, George. *The Road to Wigan Pier*. Londýn: Penguin Books, 2001. s. 109-110.

² TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 15.

³ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 48.

⁴ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 24.

k literární činnosti.⁵ Jelikož pocházel z chudé rodiny, stal se při studiu na škole St Cyprian terčem posměchu ostatních žáků. Jak také ostatně vzpomíná v eseji *Takové to byly radosti* (*Such, Such Were the Joys*), který byl poprvé vydán posmrtně v roce 1952, tuto vzdělávací instituci skutečně nenáviděl.⁶

Přesto zde pravidelně dosahoval výborných studijních výsledků, které mu posléze přinesly stipendium na prestižní předuniverzitní škole v Etonu. Na té se později seznámil mimo jiné i s Aldousem Huxleym, důležitým anglickým filozofem, jehož dílo mělo výrazný vliv na Orwellovu budoucí tvorbu. Celkově se však coby chudý a introvertní student, který byl již tehdy skeptický vůči autoritám, s prostředím elitní školy nesžil dobře, zanedbával své studium a v prosinci roku 1921 Eton nadobro opustil.⁷

Jeho rodiče si kvůli vysokým nákladům nemohli dovolit poslat jej na univerzitu a rozhodli proto, že jejich syn bude kráčet v otcových stopách a stane se příslušníkem Indické imperiální policie. Jakmile tedy Blair úspěšně složil přijímací zkoušku, vypravil se 27. října 1922 na palubě parníku SS Herefordshire do dnešního Myanmaru, jenž v té době stále patřil k Britské Indii a nesl jméno Barma. Na tomto místě pak strávil pět let svého života.⁸

Působil zde v období značného společenského neklidu a musel pravidelně čelit všudypřítomné nenávisti ze strany místních obyvatel, kteří byli britskými policejními důstojníky dlouhodobě utlačováni.⁹ V těchto letech nejspíše počal hlouběji vnímat odlišnosti mezi jednotlivými sociálními skupinami a uvědomovat si, že na ně anglický jazyk dokáže náležitě upozornit.¹⁰ V téže době se rovněž začala zřetelně projevovat jeho nenávisť vůči imperialismu i náklonnost k levicové politice.¹¹ V roce 1927 svou službu u policie na protest proti sociální, rasové a náboženské segregaci v Barmě ukončil a po návratu na Britské ostrovy své zkušenosti z tamějšího pobytu popsal v částečně autobiografickém románu *Barmské dny* (*Burmese Days*) z roku 1934 i v esejích

⁵ ORWELL, George. *Úpadek anglické vraždy a jiné eseje*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 149.

⁶ ORWELL, George. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno: Atlantis, 1997. s. 433.

⁷ NEWSINGER, John. *Orwell's Politics*. Londýn: Macmillan, 1999. s. 1-2.

⁸ NEWSINGER, John. *Orwell's Politics*. Londýn: Macmillan, 1999. s. 2.

⁹ MAUNG MAUNG, U. *From Sangha to Laity*. Nové Dillí: Manohar, 1980. s. 44.

¹⁰ ZBOŘIL, Zdeněk. Orwellovské vzpomínání a zapomínání. In: *George Orwell: Sto let od narození*. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 11.

¹¹ ORWELL, George. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno: Atlantis, 1997. s. 25-26.

Poprava oběšením (A Hanging) z roku 1931 a *Jak jsem střílel slona (Shooting an Elephant)* z roku 1936.¹²

Od této doby se až do své smrti pokoušel již soustavně věnovat literární činnosti. Stále však také cítil, že nese část viny za situaci, v níž se domorodí obyvatelé Barmy nacházeli, a že tuto vinu musí odčinit. Nesouhlasil s jakoukoli formou nadvlády jedince nad ostatními a byl rozhodnutý postavit se na stranu chudých a utlačovaných proti jejich utlačovatelům. Právě jeho tehdejší způsob smýšlení jej později dovedl k socialismu.¹³

Po vzoru amerického žurnalisty Jacka Londona, jehož literární dílo Blair obdivoval, se začínající britský novinář rozhodl prožít následující dva roky svého života v chudinských, převážně proletářských čtvrtích Londýna a Paříže, aby zblízka poznal bídny život zdejších lidí.¹⁴ Právě na ulicích evropských velkoměst si s největší pravděpodobností přivodil tuberkulózu, jež jej následně sužovala do konce života. Události z tohoto období poté vylíčil hned v několika publikacích, z nichž nelze opomenout jeho prvotinu s názvem *Na dně v Paříži a Londýně (Down and Out in Paris and London)*, kterou vydal roku 1933. Aby ve společnosti nezahanbil své rodiče, v tomto reportážním románu využil poprvé své umělecké jméno.¹⁵ Zkušenost chudoby, jež měla zásadní vliv na jeho sociální cítění, tvorbu i zdravotní stav, promítl Orwell taktéž do své práce *Cesta k Wigan Pier* z roku 1937.¹⁶ Když v roce 1929 těžce onemocněl, musel být spolu s dalšími nemajetnými lidmi léčen v pařížské Cochinově nemocnici. Zážitky z tohoto zdravotnického zařízení sdílel se světem v eseji *Jak umírají chudí (How the Poor Die)*, jež publikoval v roce 1946.¹⁷

Na úplném konci roku 1929 se Blair navrátil za svou rodinou, která tehdy pobývala ve městě Southwold na východním pobřeží Velké Británie.¹⁸ V blízkosti této obce dodnes protéká říčka Orwell, již si britský žurnalista při svém pobytu zde natolik oblíbil, že si z jejího názvu posléze vytvořil svůj světoznámý pseudonym. V následujících letech pak postupně produkoval množství novinových článků a své

¹² MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 119.

¹³ NEWSINGER, John. *Orwell's Politics*. Londýn: Macmillan, 1999. s. 20.

¹⁴ NAGY, Ladislav. Orwell z pohledu literárního historika. In: *George Orwell: Sto let od narození*. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 49.

¹⁵ ZBOŘIL, Zdeněk. Orwellovské vzpomínání a zapomínání. In: *George Orwell: Sto let od narození*. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 12.

¹⁶ ORWELL, George. *The Road to Wigan Pier*. Londýn: Penguin Books, 2001. s. 138-139.

¹⁷ ORWELL, George. *Úpadek anglické vraždy a jiné eseje*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 25.

¹⁸ TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 61.

první rozsáhlejší prózy. Současně vedl bouřlivý život v té době pro jeho generaci tolik typický.¹⁹ Určitý čas se živil také jako vyučující na chlapeckých školách ve městech Hayes a Uxbridge.²⁰

Všechny tyto skutečnosti Orwella inspirovaly k sepsání jeho druhého románu, jenž byl na Britských ostrovech roku 1935 vydán pod názvem *Farářova dcera* (*A Clergyman's Daughter*).²¹ Ten měl částečně experimentální charakter a jeho autor se v něm poprvé hlouběji zamýšlel nad smyslem pozemského života, lidským údělem a vírou v Boha. Existenciální problematiku pak ani v následujících letech neopustil a podrobně se jí věnoval i ve svých dalších textech.²²

V první polovině třicátých let značně vzrostl Orwellův zájem o světovou politiku. V roce 1935 svou pozornost britský romanopisec a esejista zaměřil konkrétně na situaci ve Španělsku, a zvláště pozorně sledoval vývoj tamějších událostí. Znepokojen vojenským povstáním autoritativního politika Francisca Franca, jež v oné době podpořila jak fašistická Itálie, tak nacistické Německo, si v závěru roku 1936 Orwell umínil do jihoevropské země odcestovat, aby se zde jako dobrovolník zúčastnil španělské občanské války.²³ Pro cestu do boji zmítaného státu měl však i jiné důvody. Poněvadž se kvůli nízkému věku kompletně vyhnul účasti v první světové válce, nepřipadal si v dospělosti jako pravý muž a chtěl proto po vzoru starších generací získat zkušenosti i z válečného prostředí. Zároveň měl již od dětství o Španělsku poněkud romantickou představu a celý život toužil toto místo navštívit.²⁴

Přestože zde v době ozbrojeného konfliktu oficiálně pracoval jako válečný zpravodaj, zapojil se na straně republikánů jakožto příslušník milic anti-stalinistické Dělnické strany marxistického sjednocení i do zdejších bojů.²⁵ Během svého působení na aragonské a teruelské frontě dovedl díky svému policejnímu výcviku velmi kvalitně

¹⁹ ZBOŘIL, Zdeněk. Orwellovské vzpomínání a zapomínání. In: *George Orwell: Sto let od narození*. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 12.

²⁰ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 221.

²¹ BRUNSDALE, Mitzi. *Student Companion to George Orwell*. Londýn: Bloomsbury, 2000. s. 48-49.

²² ORWELL, George. *A Clergyman's Daughter*. Londýn: Penguin Books, 1936. s. 316.

²³ HAYCOCK, David Boyd. *I Am Spain*. Londýn: Old Street Publishing, 2012. s. 149-150.

²⁴ ORWELL, George. *Books v. Cigarettes*. Londýn: Penguin Books, 2008. s. 45.

²⁵ ORWELL, George. *Homage to Catalonia*. Londýn: Secker and Warburg, 1938. s. 45.

a efektivně pracovat a poměrně rychle tím pádem postupoval v hodnostech. Když musel v polovině roku 1937 válčící zemi narychlo opustit, byl již podporučíkem.²⁶

Na španělských bojištích strávil přibližně čtyři měsíce svého života. Jeho činnost na frontě skončila ve chvíli, kdy jej 20. května 1937 vážně ranil nepřátelský odstřelovač. Kulka spisovatele zasáhla do hrdla a jen o několik milimetrů minula jeho krkavici. Jak o rok později barvitě líčí ve svém spisu *Hold Katalánsku (Homage to Catalonia)*, cítil se Orwell v daném okamžiku, jako by se ocitl uprostřed výbuchu. Po zranění byl ze zákopů ihned odvezen do nemocnice ve španělské obci Lleida, kde jej ošetřili místní doktoři, a následující týden přesunut do sanatoria v Barceloně, kde se měl plně vyléčit.²⁷

V této době se ve Španělsku rapidním tempem zhoršovala politická situace mezi jednotlivými vládními socialistickými stranami. Členové stalinistické Komunistické strany Španělska nařkli prostřednictvím tisku anarchisty a Dělnickou stranu marxistického sjednocení z kolaborace s Francovými fašisty. Rovněž je označili za trockisty.²⁸ V Barceloně panovala atmosféra strachu, nenávisti, lži a tísně. Mezistranické rozpory nakonec vyústily v krvavé střety, jichž se stal Orwell svědkem.²⁹ Na začátku léta roku 1937 získala Komunistická strana Španělska nad ostatními stranami převahu, zakázala jim činnost a jejich členy počala pronásledovat, věznit, a v některých případech dokonce i popravovat.³⁰ V obavě o svůj život uprchl proto Orwell z jihoevropského státu zpět do Velké Británie.³¹

Téměř okamžitě po návratu do vlasti se jal britský politický žurnalista pracovat na autobiografickém díle, v němž svým spoluobčanům konflikt ve Španělsku detailně představil a seznámil je se svými poznatky a zkušenostmi, jichž ve válčící zemi nabył během svého půlročního pobytu.³² Jakmile však tuto knihu v roce 1938 pod názvem *Hold Katalánsku* publikoval, setkal se s obrovskou vlnou kritiky ze strany britských

²⁶ ZBOŘIL, Zdeněk. Orwellovské vzpomínání a zapomínání. In: *George Orwell: Sto let od narození*. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 13.

²⁷ ORWELL, George. *Homage to Catalonia*. Londýn: Secker and Warburg, 1938. s. 178, 181, 194.

²⁸ BOWKER, Gordon. *George Orwell*. Londýn: Abacus, 2004. s. 223.

²⁹ ORWELL, George. *Homage to Catalonia*. Londýn: Secker and Warburg, 1938. s. 142.

³⁰ BOWKER, Gordon. *George Orwell*. Londýn: Abacus, 2004. s. 223.

³¹ ZBOŘIL, Zdeněk. Orwellovské vzpomínání a zapomínání. In: *George Orwell: Sto let od narození*. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 13.

³² MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 119.

politiků, profesionálních recenzentů i široké veřejnosti. Tehdejší společnost totiž silně nesouhlasila s určitými politickými názory, které Orwell ve svém textu prezentoval.³³

Střet britského prozaika s brutalitou, které se v Barceloně v průběhu občanské války příslušníci Komunistické strany Španělska dopouštěli na členech stran anti-stalinistických a již podporoval Sovětský svaz, měl celkově nejvýznamnější vliv na vývoj Orwellovy politické orientace. Ten se z války vrátil jako zapřisáhlý odpůrce a kritik fašismu, stalinismu i jakékoli další totalitní ideologie.³⁴ Současně, jak také vysvětluje v dopise svému dlouholetému příteli Cyrilu Connollymu, začal v této době skutečně věřit v myšlenku demokratického socialismu.³⁵ Toto tvrzení později prohlubuje v již vzpomenutém eseji *Proč píšu*:

„Španělská válka a další události v letech 1936–1937 převrátily všechna měřítká a mně bylo najednou jasné, kam patřím. Každý řádek každého mého díla, které jsem po roce 1936 napsal, byl přímo či nepřímo míněn proti totalitarismu a pro demokratický socialismus, jak já ho chápu.“³⁶

V *Cestě k Wigan Pier* navíc konstatuje, že za skutečného socialistu lze považovat pouze takového člověka, jenž si z celého srdce přeje svrhnout každou formu tyranie.³⁷

Od roku 1937 se Orwell ve své literární tvorbě rovněž nebál intenzivně kritizovat politickou propagandu a cenzuru, s nimiž přišel poprvé do styku právě během španělské občanské války a dále se s nimi běžně setkával v období druhé světové války.³⁸ Důkladně se jimi zabýval v eseji *Zakazování literatury (The Prevention of Literature)* z roku 1946 a samozřejmě i ve dvojici svých nejzásadnějších děl, ve kterých problematika cenzury i propagandy hrála velmi důležitou roli.³⁹

Jakmile v září roku 1939 vypukl doposud největší ozbrojený konflikt v dějinách lidstva, rozhodl se Orwell ihned jít proti Adolfu Hitlerovi a nacistickému Německu bojovat. Protože se však kvůli jeho chronickému onemocnění plic dlouhodobě

³³ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 245.

³⁴ MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 119.

³⁵ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 214.

³⁶ ORWELL, George. *Úpadek anglické vraždy a jiné eseje*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 156.

³⁷ ORWELL, George. *The Road to Wigan Pier*. Londýn: Penguin Books, 2001. s. 200.

³⁸ MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 120.

³⁹ ORWELL, George. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno: Atlantis, 1997. s. 341.

zhoršoval jeho zdravotní stav, nesměl nakonec britský spisovatel vojenskou službu vykonávat. Aby tedy mohl Britské ozbrojené síly alespoň dílem podpořit, stal se příslušníkem civilní ochrany.⁴⁰

Po celý čas války, jež dnes Orwellovi životopisci označují za jeho nejpłodnější éru, jej zaměstnávala novinářská a esejistická činnost. Ve svých statích, které publikoval v celé řadě tehdejších periodik, ze kterých stojí za zmínku především *Horizon*, *Evening Standard*, *Polemic* či *Partisan Review*, se věnoval opravdu širokému okruhu témat. Jeho eseje zpracovávaly látku literární, historickou, náboženskou i popkulturní, nejvíce ze všeho ale zkoumaly politickou situaci v Evropě a ve Velké Británii.⁴¹ Tu britský prozaik dopodrobna analyzoval i v jednotlivých záznamech deníku, který si v době války vedl. Mimo nemalý počet esejů však tehdy tvořil taktéž značné množství článků a filmových, divadelních a knižních recenzí. V jedné recenzi z roku 1940 zhodnotil i Hitlerův v současnosti velmi kontroverzní spis s názvem *Mein Kampf* a na základě tohoto textu v ní rovněž provedl amatérský psychologický rozbor osobnosti nacistického diktátora.⁴²

V březnu téhož roku počal Orwell spolupracovat s britským levicově orientovaným politickým deníkem *Tribune*, v němž následující tři roky příležitostně publikoval své drobnější práce a jež od roku 1943 také redigoval. Do jeho nejuznávanější publicistické tvorby dodnes spadají sloupky, které jejich autor v daném periodiku v pravidelných intervalech vydával pod kolektivním označením *Tak to vidím já* (*As I Please*) a v nichž nejčastěji vyjadřoval své postoje k aktuálním politickým, ekonomickým a společenským problémům ve své vlasti.⁴³ Ačkoli *Tribune* v roce 1945 opustil, aby se mohl na plný úvazek stát válečným dopisovatelem pro týdeník *Observer*, svými sloupky do deníku přispíval až do března roku 1947.⁴⁴

Jako začátek Orwellovy součinnosti s týdeníkem *Observer* je však možné označit již rok 1942. V té době se totiž úspěšný a provokativní britský novinář seznámil s Davidem Astorem, tehdejším šéfredaktorem týdeníku, který se jej snažil přesvědčit, aby pro jeho noviny psal články. Přestože oba muži vyrůstali v naprosto odlišném sociálním prostředí, v oblasti domácí i zahraniční politiky zastávali podobné názory a

⁴⁰ TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 285.

⁴¹ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 265, 270.

⁴² TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 282, 305.

⁴³ TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 325-327.

⁴⁴ ANTHONY, Andrew. Orwell: the Observer years. *The Guardian* [online].

Orwell se proto rozhodl posléze Astorovu nabídku přijmout. Jejich vztah se postupem času vyvinul v přátelství na celý život. Pouhé tři měsíce před koncem druhé světové války získal *Observer* povolení vyslat Orwella v pozici válečného zpravodaje do zdevastované Evropy. Spisovatel zde nejprve navštívil Francii, později též Německo a Rakousko. Do spojení dobytých měst vstupoval téměř okamžitě po jejich zisku a na vlastní oči tak mohl znovu sledovat hrůzy války. Právě z toho důvodu pak ve zprávách z tohoto období vyjadřoval své obavy a pochybnosti nad budoucností lidstva a postupně ztrácel víru v jeho záchranu.⁴⁵

V průběhu druhé světové války pracoval Orwell po dobu dvou let také jako redaktor zpravodajské stanice BBC, v níž se podílel na rozhlasovém vysílání, jež Velká Británie směřovala do oblasti Britské Indie, aby zde omezila negativní vliv nacistické propagandy na místní obyvatelstvo. Jelikož však silně kritizoval cenzuru, již se BBC pravidelně dopouštěla, a stále více si uvědomoval, že neexistuje rozdíl mezi propagandou, kterou produkuje Německo, a tou, již využívá jeho vlast k boji s touto mocností, zpravodajskou stanici v roce 1943 opustil.⁴⁶

V březnu stejného roku zahájil svou práci na díle, jež v létě roku následujícího pod názvem *Farma zvířat* (*Animal Farm*) rovněž dokončil. K publikaci této prózy ale celkově nedošlo dříve než v srpnu roku 1945. V době, kdy válka ve světě vrcholila, se totiž jednotlivá britská nakladatelství neopovážila vydat knihu, jež měla kvůli svému obsahu nezanedbatelný potenciál trvale narušit vztahy mezi Velkou Británií a Sovětským svazem, jenž tehdy patřil ke klíčovým spojencům Orwellovy vlasti. Valná většina britské inteligence před totalitním režimem, který v oné východoevropské velmoci v tomto období panoval, až do poloviny dvacátého století úspěšně zavírala oči a za nepřátelskou ideologii považovala jen fašismus. Díky svým zkušenostem ze španělské občanské války však Orwell více než kdokoli jiný chápal, že pravého nepřítele demokracie a míru představuje totalitarismus ve své celistvosti. Nenáviděl skutečnost, že britští politici byli ve jménu spolupráce s Josifem Stalinem ochotni prominout tomuto masovému vrahovi všechny jeho zločiny, a vytvořil proto satirickou novelu, v níž tyto zločiny navždy zaznamenal.⁴⁷

⁴⁵ ANTHONY, Andrew. Orwell: the Observer years. *The Guardian* [online].

⁴⁶ TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 312, 325.

⁴⁷ ANTHONY, Andrew. Orwell: the Observer years. *The Guardian* [online].

Jeho text však primárně funguje jako alegorie celé ruské historie první poloviny dvacátého století a kromě éry stalinismu v Sovětském svazu zobrazuje i ruskou revoluci v roce 1917 a události jí předcházející. Příběh knihy má podobu bajky a figurují v něm hospodářská zvířata, která se v naději, že vytvoří společnost, kde by mohla šťastně a svobodně žít a být si rovna, vzbouří proti svým lidským majitelům. Vytýčený cíl se jim podaří splnit, bezstarostný život na farmě se ale vlivem prasete jménem Napoleon, Stalinova fiktivního obrazu, opět brzy zvrhne v brutální diktaturu.⁴⁸

V poválečném klimatu sklidila *Farma zvířat* po celém světě velký úspěch a její autor se tak následně stal nejen slavným, nýbrž poprvé v životě i bohatým. Jeho radost z nově nabytého jmění nicméně krátce poté nahradila rozmrzelost z výrazného zhoršení jeho zdravotního stavu, jež způsobila tuberkulóza, kterou se mu dlouhodobě nedařilo léčit. Následující a zároveň i poslední roky svého života byl tudíž Orwell nucen strávit převážně v britských nemocnicích, kde se ale i nadále snažil věnovat literární činnosti. V roce 1946 si s pomocí svého dlouholetého přítele Davida Astora na skotském ostrově Jura, jenž patřil ke spisovatelovým oblíbeným lokalitám, pronajal statek s názvem Barnhill. Do konce života pak střídavě pobýval na tomto místě a ve svém bytě v severním Londýně. V prvních poválečných letech panovaly ve Velké Británii tuhé zimy, které značným dílem přispěly k progresi Orwellovy nemoci. Té také nakonec světoznámý britský esejista a romanopisec 21. ledna 1950 ve věku 46 let podlehl.⁴⁹

Přibližně 13 měsíců před svou smrtí však ještě dokázal během svého pobytu ve Skotsku dokončit román, na němž již několik let úmorně pracoval, a v červnu roku 1949 jej pod názvem *1984* i publikovat. Právě touto prózou si již nadobro upevnil svou pozici světového autora. Protože daná kniha pojednává o tématech aktuálních pro dobu, kdy vznikla, i pro všechny epochy, které následovaly, řadí se dnes mezi nejvlivnější a nejprodávanější literární díla v historii.⁵⁰ Když ji Orwell vytvářel, pokládal rok 1984 za dostatečně vzdálený na to, aby do něj promítl své obavy o budoucnosti existence svobodného člověka ve svobodné společnosti. Ty se ovšem téměř okamžitě po jeho skonu v některých částech světa již stávaly realitou.⁵¹

⁴⁸ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 338-340.

⁴⁹ ANTHONY, Andrew. Orwell: the Observer years. *The Guardian* [online].

⁵⁰ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 380-382, 393.

⁵¹ MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 119.

Jeho dystopický román v současnosti slouží jako varování před nebezpečím státní propagandy a detailně popisuje umění manipulace s lidmi. Britský spisovatel v něm vyzýval své čtenáře, aby přestali slepě věřit všemu, co tvrdí představitelé jejich zemí, uvažovali kriticky a nenechali se příliš ovlivnit názory druhých. Mimo deskripce jednotlivých praktik totalitního režimu však jeho literární práce obsahuje i podrobnou psychologickou analýzu jedinců, již v tomto režimu musí žít. Zvláště výrazně pak zachycuje jejich bezmocnost.⁵²

K sepsání dvojice jeho nejvýznamnějších děl vedla Orwella potřeba informovat tehdejší společnost o zlu, jež pramenilo z jakékoli podoby totalitarismu. On sám se během svého života setkal hned s několika z nich.⁵³ Jeho odpor k dobovačné politice Velké Británie se poprvé zřetelně projevil již v pětiletém období, ve kterém působil v Britské Indii jako příslušník imperiální policie.⁵⁴ Po událostech v Barceloně se v létě roku 1937 stal zapřisáhlým celoživotním kritikem Josifa Stalina i jeho totalitní ideologie.⁵⁵ Vůči fašismu i všem jeho formám se do opozice stavěl již od poloviny třicátých let.⁵⁶

Jeho politické i životní postoje každopádně nejvíce ze všeho ovlivnily ozbrojené konflikty ve světě. Když se tento prozaik ve finálních stádiích druhé světové války procházel v ulicích zničených evropských měst, přemýšlel, zda i přes všechna zvěrstva, kterých se vyspělá lidská civilizace jen během dvacátého století dopustila, stále existuje naděje na její spásu. V této době poprvé v životě upadl do deprese. Ta jej následně provázela i v posledních etapách jeho života.⁵⁷

1.2 William Styron

William Styron, celým jménem William Clark Styron mladší, se narodil dne 11. června 1925 ve městě Newport News v americkém státě Virginie a následně zde také prožil prvních patnáct let svého života. Dětství však tento budoucí celosvětově

⁵² MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 119-120.

⁵³ MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 120.

⁵⁴ ORWELL, George. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. Brno: Atlantis, 1997. s. 25-26.

⁵⁵ CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. Londýn: Secker and Warburg, 1980. s. 245.

⁵⁶ HAYCOCK, David Boyd. *I Am Spain*. Londýn: Old Street Publishing, 2012. s. 149-150.

⁵⁷ TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. Londýn: Vintage, 2004. s. 101.

uznávaný literát kvůli ztrátě své matky Pauline Margaret Styronové a dlouhodobému psychickému onemocnění svého otce a současně i jmenovce příliš jednoduché neměl.⁵⁸

Již od útlého věku se zajímal o historii a kulturu lokality, v níž vyrůstal, a brzy si tedy povšíml tenze mezi afroamerickým a bělošským obyvatelstvem, jež v této oblasti přetrvávala již od konce americké občanské války. Rasová segregace a diskriminace, které byl v mládí svědkem, hluboce ovlivnila Styronův pohled na svět, zásadním způsobem formovala jeho životní postoje a v dospělosti se promítla i do nemalé části jeho literární tvorby. Podobně jako jeho britský kolega, o jehož životě a díle pojednává předchozí kapitola této práce, i Styron prosazoval ideu rovnosti a svobody všech lidí a styděl se za činy, jichž se na příslušnících jiných ras dopouštěli jeho předkové i někteří současníci.⁵⁹

Základní a střední vzdělání získal tento budoucí spisovatel na školách ve svém rodném městě. Jelikož se ale jeho otci všechny místní vzdělávací instituce celkově jevily jako nekvalitní, rozhodl se svého syna v roce 1940 poslat na internátní školu v obci Christchurch. Značný vliv na jeho rozhodnutí měla podle Styronovy dcery Alexandry jeho druhá manželka Elizabeth, která svého nevlastního syna nenáviděla a chtěla jeho přesunem zpřetrhat rodinné vazby mezi ním a svým mužem.⁶⁰

Jakmile své studium na dané instituci o tři roky později Styron úspěšně dokončil, nastoupil na Dukeovu univerzitu ve městě Durham v Severní Karolíně, kde se stal členem vysokoškolské fraternity a v literárním časopisu s názvem *Archive* publikoval své první krátké stati. Poněvadž se ovšem v té době již Spojené státy americké zapojily do bojů druhé světové války, přerušil z patriotismu a touhy po dobrodružství téměř na dvacet měsíců své studium, aby mohl vstoupit do ozbrojených sil a bojovat v tomto mezinárodním konfliktu za svou vlast. Stal se členem námořní pěchoty a díky své efektivitě ve službě dosáhl již na jaře roku 1945 hodnosti poručíka. Přímých bojů se však nikdy nezúčastnil. V čase, kdy měla jeho loď vyplout do Tichomoří, totiž Japonsko kapitulovalo.⁶¹ Po konci války se proto Styron navrátil na Dukeovu univerzitu, již v roce 1947 rovněž absolvoval.⁶²

⁵⁸ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 5, 40, 55.

⁵⁹ HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 323-325.

⁶⁰ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 54-55.

⁶¹ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 5, 61-62, 68.

⁶² HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 323.

Ve svých 18 letech se díky svým vyučujícím v Durhamu poprvé v životě setkal s knihami Thomase Wolfa, jednoho z čelných představitelů jižanské prózy a patrně též nejvýznačnějšího severokarolínského literáta vůbec. Jeho dílo, jež v oné době sestávalo ze čtyř rozsáhlých románů, množství novel a povídek, několika divadelních her a jedné autobiografie, dokázal dle vlastních slov Styron zkonsumovat v průběhu dvou týdnů. Natolik jej uchvátilo, že se ihned po jeho přečtení rozhodl věnovat se ve svém životě právě spisovatelskému řemeslu.⁶³ Jako podstatný zdroj inspirace pro Styronovu literární činnost lze ale označit i texty Williama Faulknera, nejdůležitějšího jižanského autora dvacátého století a laureáta Nobelovy ceny za literaturu za rok 1949.⁶⁴ S tímto členem ztracené generace se Styronovi dokonce i naskytla příležitost se setkat. Schůzka obou mužů v New Yorku ovšem kvůli Faulknerově časové zaneprázdněnosti netrvala dlouho a po obsahové stránce nebyla příliš zajímavá.⁶⁵

Do největšího města na východním pobřeží Spojených států amerických se ambiciózní mladík Styron přestěhoval krátce po promoci na své severokarolínské alma mater a získal zde pozici redaktora v nakladatelství McGraw-Hill. Ve svém prvním zaměstnání však setrval pouze po dobu několika týdnů. Protože jej totiž práce v redakci newyorské firmy nikterak neuspokojovala, nechal se z ní na základě svého neprofesionálního chování svými nadřízenými propustit. Své zážitky z tohoto období pak již jakožto respektovaný spisovatel přibližně o třicet let později sdílel se svými čtenáři ve zhruba šedesátistránkové autobiografické pasáži své nejobširnější prózy.⁶⁶

Svou literární dráhu zahájil Styron již při svém působení v McGraw-Hill, kdy za relativně krátký časový úsek dovedl vytvořit ranou verzi svého prvního románu. Aby následně zdokonalil své spisovatelské dovednosti, které tehdy podle jeho mínění nedosahovaly požadovaných kvalit, zapsal se po ukončení pracovního poměru s tímto nakladatelstvím do kurzu tvůrčího psaní, jež na newyorské univerzitě s názvem New School vyučoval věhlasný americký redaktor, literární vědec a prozaik Hiram Haydn, který se významně podílel na rozvoji umělecké tvorby celé řady slavných amerických autorů.⁶⁷

⁶³ STYRON, William. *This Quiet Dust and Other Writings*. Londýn: Vintage, 2012. s. 65.

⁶⁴ MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. Londýn: Hodder Arnold, 2005. s. 44.

⁶⁵ STYRON, William. *This Quiet Dust and Other Writings*. Londýn: Vintage, 2012. s. 88-89.

⁶⁶ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 5, 61-62, 78-79.

⁶⁷ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 5, 61-62, 81.

Styronova spolupráce s jeho vyučujícím vyústila ve vznik dvou drobných črt, v nichž se začínající literát zabýval závažnými společenskými tématy, která mu byla blízká a do jejichž problematiky se poté hlouběji nořil i ve svých následujících publikacích.⁶⁸ V povídce *Dlouhá temná cesta (The Long Dark Road)* z roku 1948 vylíčil očima mladého chlapce jako jednu z forem amerického zla rasově motivované lynčování, jehož se v devatenáctém a dvacátém století někteří bělošší obyvatelé jižního území Spojených států amerických dopouštěli na svých afroamerických spoluobčanech.⁶⁹ Ve stati *Chvilé v Terstu (A Moment in Trieste)* z téhož roku pak vyobrazil proces ztráty iluzí jeho krajanů o představách, které o nich měli mít obyvatelé tehdejší Evropy.⁷⁰

Po třech letech v New Yorku dokončil Styron svou románovou prvotinu a pod názvem *Ulehni v temnotách (Lie Down in Darkness)* ji také v roce 1951 vydal. Inspiraci pro příběh, díky němuž se v padesátých letech v pozici slibného mladého autora uchytil v kolektivním povědomí americké společnosti, čerpal ze svého vlastního života. Nedlouho po nástupu do svého prvního zaměstnání se dozvěděl, že dívka, do níž se zamiloval během svého pobytu v Severní Karolíně, spáchala sebevraždu. Intenzivní vzpomínky na tuto osobu jej přiměly ke konstrukci narativu, jenž pojednává o morálním rozkladu dysfunkční virginské rodiny a v jehož centru stojí krásná sebevražedkyně Peyton Loftisová. Ta v knize téměř okamžitě umírá a její životní osudy tak Styron svým čtenářům odkrývá prostřednictvím série vnitřních monologů Peytoniných příbuzných. Samotné dívce pak vstupuje do hlavy až v úplném závěru svého literárního díla.⁷¹

Původ její duševní zranitelnosti, která posléze rovněž zapříčiní její smrt, lze spatřovat v patologických vztazích s ostatními členy její rodiny. Peytonina extrémní citová připoutanost k jejímu otci bez ustání podněcuje její matku, jež se celý život neúnavně stará o Peytoninu slabomyslnou sestru, k zášti vůči zdravé dceři i manželovi. Když se hlavní hrdinka psychologického románu virginského spisovatele z despotického útisku své matky konečně vymaní a uprchne ze svého domova, má již natolik poškozené duševní zdraví, že stejně jako Sophie ve Styronově budoucím díle nedokáže nalézt útěchu ani v náručí své milované osoby, a učiní proto rozhodnutí

⁶⁸ HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 323.

⁶⁹ BLACKBURN, William. *One and Twenty*. Durham: Duke University Press, 1945. s. 278.

⁷⁰ HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 323.

⁷¹ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

ukončit svůj život.⁷² Její otec mezitím propadne alkoholu, jenž společně s incestem a násilím tvoří motivickou základnu celého textu. Paradoxně jedinými postavami, které skutečně litují Peytoniny smrti, jsou ve vyprávění kladně vyobrazení afroameričtí sluhové rodiny Loftisových.⁷³

Při práci na jeho první rozsáhlejší próze Styrona nepopíratelně ovlivnila literární tvorba nemalého množství světoznámých literátů, mezi něž je možné zařadit i Ernesta Hemingwaye, Roberta Penna Warrena či již zmíněného Thomase Wolfa. Prokazatelně nejvýraznější účinek však na začínajícího romanopisce měl jeho mississippský kolega William Faulkner se svou knihou *Hluk a věra* (*The Sound and the Fury*) z roku 1929. Oba autoři ve svých dílech zpracovávali téměř totožné syžety, využívali podobné narativní techniky a vykreslovali shodné archetypální postavy.⁷⁴ Kromě Peyton modeloval Styron podle skutečných osob i další hrdiny své publikace. Peytonina krkavčí matka se tak kupříkladu stala obrazem spisovatelovy macechy.⁷⁵

Román *Ulehni v temnotách*, jež literární vědci dodnes považují za dokonalé paradigma jižanské gotiky, předznamenal důležitá existenciální témata, která ve svých budoucích textech virginský prozaik zevrubně rozebíral, a zaznamenal masivní úspěch jak u literárních kritiků, tak u laické veřejnosti.⁷⁶ Rukopis románu Styron dokončil v týž týden, kdy musel z důvodu povolávacího rozkazu opustit New York a v hodnosti poručíka nastoupit zpět k jednotkám námořní pěchoty, aby jej následně jeho nadřízení mohli v případě nutnosti vyslat do bojů korejské války.⁷⁷ Těch se však nakonec opět nezúčastnil. Při lékařské prohlídce na severokarolínské základně Lejeune, kde se přibližně rok připravoval na nasazení do akce, u něj totiž vojenští zdravotníci objevili šedý zákal, kvůli němuž již službu v ozbrojených silách nadále nesměl vykonávat.⁷⁸

Po návratu z Lejeune své zkušenosti z tamějšího pobytu Styron přetavil do útlé novely, jež nazval *Dlouhý pochod* (*The Long March*) a roku 1956 taktéž publikoval. Ve svém částečně autobiografickém díle, jež v průběhu roku 1952 nejprve vycházelo na pokračování v periodiku s názvem *Discovery*, trpce ironizoval nepřetržitý růst

⁷² FLORA, Joseph a Lucinda Hardwick MACKETHAN. *The Companion to Southern Literature: Themes, Genres, Places, People, Movements and Motifs*. Baton Rouge: LSU Press, 2001. s. 594.

⁷³ WEST, James III. *William Styron: A Life*. New York: Random House, 1998. s. 157.

⁷⁴ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 5, 61-62, 65, 82.

⁷⁵ WEST, James III. *William Styron: A Life*. New York: Random House, 1998. s. 176.

⁷⁶ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁷⁷ HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 323.

⁷⁸ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

militarismu Spojených států amerických.⁷⁹ Jeho postoj k ozbrojeným silám se od doby, kdy do tohoto vojenského útvaru poprvé vstoupil, fundamentálně změnil. Jelikož na začátku padesátých let mladý literát pojal spolu s ostatními veterány doposud nejkrvavějšího konfliktu v historii světa podezření, že se lidstvo ocitlo v bludném kruhu války, netoužil svými akcemi násilí, do něhož se jeho vlast v oblasti východní Asie zapojila, jakkoli podporovat. Když musel v okolí Lejeune podstoupit bezmála šedesátikilometrový pochod na počest vojáků, kteří zde zahynuli při nešťastné nehodě, plně si uvědomil absurditu situace, v níž se nacházel, a vzbouřil se proti ní. Stejně se pak zachoval i hlavní hrdina jeho novely.⁸⁰

Za svůj románový debut obdržel Styron v roce 1952 prestižní ocenění Prix de Rome, jež Americká akademie umění a literatury v Římě každoročně udělovala nadějným mladým autorům po celém světě a které v sobě zahrnovalo i roční pobyt v hlavním městě Itálie, jež v tomto souvětí již vzpomenuť instituce také hradila. Před svým příjezdem do Říma v říjnu roku 1952 však Styron strávil několik měsíců i v jiných evropských velkoměstech.⁸¹ V Paříži se seznámil s okruhem amerických umělců kolem spisovatele Petera Matthiessena. V roce 1953 následně s těmito muži založil slavný čtvrtletník *The Paris Review*, v jehož redakci poté i krátce působil. Téhož roku poznal v Itálii svou celoživotní lásku Rose Burgunderovou a 4. května se s ní v oné zemi rovněž oženil. V následujících letech se jim narodily čtyři děti.⁸²

Jakmile se novomanželé na konci roku 1953 navrátili zpět do své domoviny, jal se virginský prozaik ve svém novém domově v connecticutské obci Roxbury pracovat na své další knize, již o sedm let později též dokončil a pod názvem *Zapal tento dům* (*Set This House on Fire*) vydal.⁸³ V té znovu otevřel téma amerického zla a rozjímal nad jeho povahou. Pomocí trojice jejích protagonistů v ní odsuzoval vulgárnost, úzkoprsost a dravost, jíž se světu v padesátých letech prezentovala mravně zkažená americká společnost. Zároveň v ní rozvíjel existenciální motivy, kterými již ve svých dřívějších spisech navazoval na jižanskou literární tradici. Díky svým zážitkům z Evropy zde zvláště přesvědčivě dokázal zachytit problematiku odloučení člověka od

⁷⁹ SHAFFER, Brian a kol. *The Encyclopedia of Twentieth-Century Fiction*. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2011. s. 858.

⁸⁰ FLORA, Joseph a Lucinda Hardwick MACKETHAN. *The Companion to Southern Literature: Themes, Genres, Places, People, Movements and Motifs*. Baton Rouge: LSU Press, 2001. s. 409-410.

⁸¹ WEST, James III. *William Styron: A Life*. New York: Random House, 1998. s. 209-210.

⁸² STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 9, 105, 116.

⁸³ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

jeho vlasti.⁸⁴ Styron neočekával, že jeho dílo, jež nepokrytě kritizovalo jednání jeho spoluobčanů a vyzývalo je k morální obrodě, čtenáři přijmou zcela kladně. Přesto jej ale obrovský negativní ohlas, který román u čtenářů vzbudil, nepříjemně překvapil.⁸⁵

Od literární činnosti jej ovšem celkově neodradil a již v roce 1961 zahájil mladý autor svou práci na svém v pořadí již třetím románu. V tom se vrátil zpět do svého rodného kraje a v písemné formě poprvé opravdu hluboce meditoval o rasové nerovnosti na jižním území Spojených států amerických. Finální podobu jeho textu zásadně ovlivnily životní postoje jeho blízkého přítele a současně i proslulého newyorského spisovatele Jamese Baldwina, jenž na začátku šedesátých let po několik měsíců pobýval u Styronovy rodiny v Roxbury.⁸⁶ Přátelství obou mužů podstatně prohloubily jejich četné rozhovory, které mnohdy trvaly i celé hodiny a v nichž Baldwin svému bělošskému kolegovi přibližoval strasti, s nimiž se tehdy v zemi obou literátů musel více či méně potýkat každý člověk s tmavou pletí. Frustrace, jež z Baldwinových příběhů přímo tryskala, pomohla Styronovi dotvořit atmosféru jeho kontroverzního vyprávění o vzestupu a pádu Nata Turnera, vůdce krvavého povstání afroamerických otroků, jež se ve třicátých letech devatenáctého století odehrálo ve Virginii.⁸⁷

Fiktivní memoáry této historické osobnosti publikoval její rodák ve své vlasti v říjnu roku 1967 pod názvem *Doznání Nata Turnera (The Confessions of Nat Turner)*. Následující rok získal tento román Pulitzerovu cenu za beletrii. Ačkoli se téměř okamžitě po vydání stal bestsellerem, vyvolal kvůli svému obsahu u valné většiny afroamerického obyvatelstva Spojených států amerických ohromnou vlnu rozhořčení.⁸⁸ Lidé se totiž domnívali, že se ve své próze Styron pokoušel ve špatném světle vyložit mentalitu příslušníka odlišné lidské rasy, a nepochopili, že se naopak snažil dobrat podstaty rasové nesnášenlivosti.⁸⁹ Následně tudíž napadali jeho tvorbu i osobu. Na obranu virginského autora se vedle mnohých významných historiků a literárních kritiků jako jediný z předních afroamerických spisovatelů postavil právě James Baldwin, který svého přítele při psaní jeho třetího románu plně podporoval, protože věřil, že je v zájmu

⁸⁴ WEST, James III. *William Styron: A Life*. New York: Random House, 1998. s. 279.

⁸⁵ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 150-151.

⁸⁶ STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 27.

⁸⁷ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁸⁸ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁸⁹ HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 324.

americké společnosti, aby bělošští literáti z jižanských států více než kdokoli jiný bořili rasové předsudky.⁹⁰

Po publikaci svého nejnovějšího díla se Styron na konci šedesátých let společně s množstvím dalších význačných liberálů se světlou pletí vážně zapojil do bojů proti rasovému útlaku ve Spojených státech amerických a stal se jedním z nejprominentnějších advokátů afroamerického hnutí za občanská práva. Ve svých statích však tehdy upíral svou pozornost i k dalším závažným politickým a společenským tématům dané doby. Zvláště důrazně v nich vystupoval proti eskalující roli své vlasti ve vietnamské válce. Díky svým činům z tohoto období se virginský romanopisec do povědomí svých spoluobčanů již definitivně zapsal jako zastávce ideálů svobody, rovnosti, míru a humanity.⁹¹

V roce 1972 se Styron ve své literární kariéře poprvé vzdálil od prózy a vytvořil scénář ke své jediné divadelní hře. Tu poté obdařil výmluvným názvem *Na triplárně (In the Clap Shack)*. Podobně jako v *Dlouhém pochodu* v ní vylíčil jednu z drobných epizod ze svého života ve vojenském prostředí a kriticky v ní poukázal na absurditu situací, které může ozbrojený konflikt způsobit. Příběh dramatu sleduje mladého a nezkušeného vojáka, jenž se během druhé světové války v důsledku nesprávné diagnózy ocitá na venerologickém oddělení vojenské nemocnice a prožívá zde několik ponižujících týdnů života, aniž tuší, že jej ve skutečnosti žádná pohlavní choroba nesužuje. Premiéra hry proběhla v prosinci roku 1972 na prestižní Yaleově univerzitě. Poněvadž ale toto drama získalo jen průměrné hodnocení, žádný důležitý divadelní soubor neprojevil zájem zařadit jej do svého repertoáru a Styron se proto rozhodl vydat jej o rok později v knižní podobě.⁹²

Na následujících pět let se tento spisovatel zcela pohroužil do práce na textu, jež pak v den svých čtyřiapadesátých narozenin v roce 1979 pod názvem *Sophiina volba* také publikoval a který dnes literární vědci i laičtí čtenáři vnímají jako jeho nejkvalitnější výtvar. Po vydání se tento spis po zbytek sedmdesátých let pravidelně umísťoval na předních příčkách žebříčků nejprodávanějších titulů a v letech osmdesátých poté obdržel i několik mezinárodně uznávaných ocenění. Roku 1982 navíc

⁹⁰ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁹¹ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁹² STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. New York: Scribner, 2011. s. 66-67.

slovutný newyorský režisér Alan Jay Pakula natočil jeho stejnojmennou filmovou adaptaci. Roli Sophie v ní ztvárnila světoznámá herečka Meryl Streepová.⁹³

Přestože existenciální tematika prochází celou Styronovou tvorbou, nejzřetelněji se projevuje právě v jeho čtvrtém románu. Virginský prozaik se v něm skrže krutostí, jichž se němečtí nacisté dopouštěli v průběhu největšího ozbrojeného konfliktu v historii lidstva na příslušnících neárijských ras, snažil vyobrazit nesmrtelný fenomén zla v lidské společnosti a postihnout jeho esenci. Na základě podrobné analýzy psychiky Sophie Zawistowské, půvabné polské přeživší pobytu v Osvětimi a ústřední hrdinky celého díla, rovněž svým čtenářům odhalil, jak zhoubný dopad na duševní zdraví průměrného lidského jedince může mít přímá konfrontace s tímto zlem. Po konci druhé světové války vynakládá Sophie veškeré své úsilí k tomu, aby zapomněla na osudové rozhodnutí, jež musela v roce 1943 učinit v koncentračním táboře. Svého traumatu se však nedovede zbavit a v závěru knihy si tedy bere život. Sebevraždu s ní páchá i Nathan Landau, její geniální, leč emočně labilní židovský milenec. Tragický příběh tohoto páru vypráví mladý jižanský literát Stingo, jenž v psychologickém románu představuje Styronův fiktivní obraz. Před úmrtím svých přátel tento začínající autor v jejich společnosti konečně nalézá lék proti své osamělosti.⁹⁴

Na konci sedmdesátých let již Styron patřil mezi nejvěhlasnější spisovatele Spojených států amerických. V následujícím desetiletí se však z důvodu klinické deprese, jež se u něj tehdy neočekávaně objevila, literárně odmlčel a pouze v roce 1982 vydal svou esejistickou sbírku s názvem *Tichý prach a jiné texty* (*This Quiet Dust and Other Writings*), v níž vzpomínal zejména na zajímavé události ze svého života.⁹⁵

Existence jeho psychického onemocnění vyšla prvně najevo na podzim roku 1985, kdy mu v Paříži náhlý pocit bezcennosti téměř neumožnil převzít celosvětově uznávanou cenu Prix mondial Cino Del Duca.⁹⁶ Ve dnech po tomto incidentu se jeho mentální zdraví neustále zhoršovalo. Jakmile Styron začal přemýšlet nad sebevraždou, vyhledal lékařskou pomoc. Během svého bezmála dvouměsíčního pobytu na psychiatrickém oddělení nemocnice v connecticutském městě New Haven uvažoval nad příčinami vzniku své choroby a posléze dospěl k závěru, že ji u něj nejspíše způsobila

⁹³ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁹⁴ FLORA, Joseph a Lucinda Hardwick MACKETHAN. *The Companion to Southern Literature: Themes, Genres, Places, People, Movements and Motifs*. Baton Rouge: LSU Press, 2001. s. 595, 1001-1002.

⁹⁵ HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. Praha: Odeon, 1993. s. 324.

⁹⁶ STYRON, William. *Darkness Visible: A Memoir of Madness*. Londýn: Vintage, 1992. s. 5.

nucená abstinence. Alkohol, jež Styron pravidelně užíval, aby po celodenní literární činnosti dokázal zmírnit své vnitřní napětí, přestal ve svých šedesáti letech konzumovat, jelikož jej jeho tělo již nadále netolerovalo. Zároveň ale taktéž nevyklučoval možnost, že nemoc zdědil po svém otci.⁹⁷

Ačkoli se z deprese v roce 1986 trvale vyléčil, ve svých myšlenkách se k ní navracel do konce života. Protože si tímto psychickým onemocněním sám prošel, věděl, jak jednoduše může narušit duševní rovnováhu průměrného lidského jedince, a pokoušel se proto na toto nebezpečí americkou společnost upozorňovat všemi možnými způsoby. V již důchodovém věku cestoval po své domovině a pořádal přednášky, na nichž své posluchače s problematikou tehdy tabuizovaného tématu obeznamoval. Roku 1989 na přání Tiny Brownové, šéfredaktorky populárního měsíčníku *Vanity Fair*, do tohoto periodika přispěl svým esejem, jenž nesl (podle motivu pekla v Miltonově *Ztraceném ráji*) název *Viditelná temnota (Darkness Visible)* a v němž duševně zdravým lidem zákonitosti deprese vyložil již do všech detailů. Poněvadž daná stať ihned sklídila velmi silnou a pozitivní odezvu, rozhodl se ji Styron o několik tisíc slov rozšířit a pod názvem *Viditelná temnota: Paměti šílenství (Darkness Visible: A Memoir of Madness)* o rok později také vydat ve formě knihy. V šíření povědomí o depresivní poruše pak pokračoval až do své smrti.⁹⁸ Ta jej 1. listopadu 2006 dostihla v jeho domově na massachusettském ostrově Martha's Vineyard, kam se v roce 1964 se svou rodinou přestěhoval ze sousedního Connecticutu. Styron zemřel ve věku 81 let na zápal plic.⁹⁹

V průběhu svého relativně dlouhého života nevytvořil tento prvotřídní virginský autor jediné literární dílo, do něhož se alespoň částečně nepromítly jeho životní postoje a zkušenosti. Již jako chlapec pečlivě sledoval politickou a společenskou situaci ve své vlasti a poměrně brzy tak musel řešit otázku rasové nerovnosti na jejím jihovýchodě. Jelikož považoval svobodu za základní právo každého člověka, útlak afroamerického obyvatelstva ve Spojených státech amerických tvrdě odsoudil. Ve svých textech se poté proti němu i všem dalším podobám zla aktivně stavěl a nadevše v nich vyzdvihoval myšlenku humanity. Svou celoživotní činností se snažil burcovat svědomí lidstva a přetvářet svět v lepší místo.¹⁰⁰

⁹⁷ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

⁹⁸ WEST, James III. *William Styron: A Life*. New York: Random House, 1998. s. 451-453.

⁹⁹ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

¹⁰⁰ HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online].

2. Existencialismus

Následující část této práce čtenářům přibližuje základní myšlenky filosofie existencialismu které úzce souvisejí s jejím hlavním tématem a představují teoretický základ pro následnou srovnávací analýzu. Jednotlivé kapitoly tohoto oddílu dané koncepty podrobně vykládají a specifikují jejich vztah k charakteristice literárních hrdinů, na jejichž zkušenost se práce zaměřuje. Zmiňují také světoznámé myslitele, kteří se těmito myšlenkami ve svém učení detailně zaobírají.

2.1 Nevyhnutelnost volby a osobní odpovědnosti

Nevyhnutelnou nutností konat definitivní rozhodnutí, ovlivňující zásadním způsobem život jednotlivce, a s tím spojenou odpovědností za jejich následky, se v průběhu minulých dvou století zabývali mnozí světově proslulí existencialisté, z nichž není možné nezmínit Søren Kierkegaard či Simone de Beauvoir.¹⁰¹ Patrně nejvýraznější stopu v souvislosti s tímto tématem však po sobě na světě zanechal francouzský filozof a spisovatel Jean-Paul Sartre.¹⁰²

Tento učenec ve své rozsáhlé stati, již pojmenoval *Existencialismus je humanismus (L'existentialisme est un humanisme)* a roku 1946 ve své rodné zemi taktéž vydal, vyjadřuje poněkud oxymórní ideu, že lidé jsou ve své podstatě odsouzeni ke svobodě. Toto tvrzení, jež se interpretům Sartrovy tvorby může zprvu jevit jako zdánlivě protismyslné, francouzský intelektuál vysvětluje prostřednictvím vztahu mezi existencí a esencí jednotlivých entit ve světě.¹⁰³

Sartre svým čtenářům sděluje, že lidská bytost se od zbytku vesmíru liší tím, že její bytí existuje dříve než její podstata, a své sdělení následně dokazuje s pomocí jednoduchého příkladu. Prohlašuje, že jakýkoli objekt, jež člověk zhotovil, vytvořil právě za účelem jeho zhotovení. Jinými slovy, tento předmět vytvořil, jelikož věděl, k čemu bude sloužit a jakou bude mít podobu. Znal tudíž jeho podstatu a ta z toho důvodu předcházela jeho existenci.¹⁰⁴

¹⁰¹ FLYNN, Thomas. *Existentialism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2006. s. 31, 99-100.

¹⁰² PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 100-101.

¹⁰³ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 101.

¹⁰⁴ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 101-102.

Sartre tvrdí, že na principu relace mezi podstatou a bytím tohoto objektu fungují i vztahy mezi esencí a existencí všech ostatních entit křesťanského světa. Podle něj totiž obraz procesu výroby libovolného předmětu člověkem přesně napodobuje klasický starozákonní výjev stvoření, v němž se objektem, který vzniká činností Boha, stává právě lidská bytost. Z této teze pak tedy vyplývá fakt, že v křesťanském světě existenci každé entity vždy předchází její esence.¹⁰⁵

Sartre však ve svém ontologickém díle po vzoru svého německého kolegy Friedricha Nietzscheho smýšlí ateisticky a usuzuje proto, že v univerzu bez Boha se pohybuje minimálně jeden tvor, jehož existenci lze stanovit dříve než jeho podstatu. Za tohoto tvora považuje právě člověka. Každý lidský jedinec si utváří vlastní esenci až v průběhu své existence. Teprve během svého bytí se lidé mohou setkávat se sebou samými a začít se skrze své projekty vymezovat. Současně mají také absolutní svobodu stát se takovými, jakými se stát touží.¹⁰⁶

Poněvadž v Sartrově učení existence osoby podmiňuje její esenci, musí ona osoba za své bytí přijmout plnou odpovědnost. Činy, jimiž uskutečňuje to, čím si přeje být, se tato bytost navíc aktivně rozhoduje přiblížit ke své představě ideálního člověka. Zároveň tak volí svou lidskou hodnotu. Určuje, kým by se měli snažit být i druzí. Rozhodnutí dané osoby o sobě samé tak nevyhnutelně zasahuje i každého dalšího jedince.

Lidé za své volby nesou nesmírnou odpovědnost. V okamžiku, kdy poznají jejich pravý dosah, zákonitě pocítí úzkost, jež tvoří nepostradatelnou část jejich svobody. Pocit úzkosti u nich ale rovněž vzbuzuje skutečnost, že se na svých rozhodnutích musí podílet jen oni samotní. Jelikož totiž žijí ve světě bez Boha, nemohou svou svobodu zakrývat predestinací. Nemohou se ani neustále odvolávat na právní či jiné systémy, které by jim v některých případech mohly s určitými životními volbami pomoci. Odpovídají jednoduše za veškeré své činy a rozhodnutí.¹⁰⁷ I sebemenší volby mají značný potenciál změnit život člověka. Jejich závažnost pak ještě umocňuje realita války. Hlavní postavy románů *Sophiina volba* i *1984* konají v narrativech obou těchto příběhů celou řadu klíčových rozhodnutí, s jejichž vážnými důsledky se poté musí vypořádávat po zbytek svých životů.

¹⁰⁵ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 102.

¹⁰⁶ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 102-103.

¹⁰⁷ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 103-104.

2.2 Strach, úzkost, ohrožení a extrémní situace

Z předních světových existencialistů se problematice strachu, úzkosti, ohrožení a extrémních životních situací detailně věnoval především americký protestantský teolog německého původu a stoupenec filozofie náboženství Paul Johannes Tillich. Ten ve své ontologické práci, již pod názvem *Odvaha být (The Courage to Be)* poprvé publikoval v roce 1952, necharakterizuje uvedená existenciální témata odděleně, ale dává je do vzájemných souvislostí, a následně je vymezuje na základě vztahů, které mezi nimi existují.¹⁰⁸

Jako první se ve svém textu pokouší vysvětlit rozdíl mezi strachem a úzkostí. Ačkoli Tillich uznává, že obě tyto emoce vycházejí z totožného ontologického základu, současně také tvrdí, že každá z nich vzniká zcela odlišným způsobem. Oproti úzkosti, které množství uznávaných filozofů přisuzuje nekonkrétní charakter, představuje strach vždy výsledek vlivu určitého specifického objektu na lidského jedince. Protože onen předmět, jež člověk vnímá jako entitu, která aktivně ohrožuje jeho existenci, ve světě skutečně existuje, má daný jedinec možnost s tímto objektem bojovat, analyzovat jej, nebo jej snést. Jinými slovy, není vůči svému strachu bezbranný a může podniknout kroky k jeho překonání. Tuto činnost mu umožňuje duševní schopnost, jež plní funkci protipólu strachu a kterou Tillich označuje pojmem odvaha. Ta dokáže jakémukoli předmětu strachu čelit právě z toho důvodu, že se jedná o hmotný objekt, s nímž lze interagovat a který lze ovlivňovat.¹⁰⁹

Úzkost však, na rozdíl od strachu, nevyvolává žádná konkrétní entita. Předmět, jenž zapříčiňuje přítomnost tohoto pocitu u lidí, proto Paul Tillich popisuje jako popření všech objektů. Poněvadž člověk, u něhož se úzkost projeví, nedovede identifikovat zdroj této emoce, nemůže se jí ani efektivně zbavit. Ocítá se tak v situaci, kdy se mu kvůli imateriální podstatě úzkosti nemůže dostat pomoci. Jediný předmět pro něj představuje samotná existence hrozby, nikoli ovšem její zdroj, jelikož tím, jak Tillich uvádí, je pouze nicota.¹¹⁰

Úzkost tento americký existencialista definuje jako stav, ve kterém si lidská bytost uvědomuje potencialitu své neexistence. Právě onu neexistenci pak Tillich označuje termínem nebytí. Věřit taktéž, že existenciální úzkost nevzniká v reakci na

¹⁰⁸ TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 125, s. 128.

¹⁰⁹ TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 27.

¹¹⁰ TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 28.

jakési pomyslné povědomí o nebytí, nýbrž jako odezva na poznání, že nebytí osoby je nedílnou součástí její vlastní existence. Tento pocit nevzbuzuje empirie smrti druhých jedinců ani vědomí pomíjivosti lidského života. Přivozuje jej egoistická znalost vlastní smrtelnosti či konečnosti. Člověk se jakožto konečný tvor z úzkosti, jež vyvěrá z hrozby nebytí, osvobodit nedokáže.¹¹¹

Třebaže se od sebe strach i úzkost zásadním způsobem liší, není zároveň možné tyto emoce jednu od druhé plně odloučit. Obě totiž imanentně existují v sobě navzájem.¹¹² Obě se rovněž významně vztahují k fenoménu extrémních situací. Tyto situace, spolu s nepředvídatelnými životními událostmi, lidem zřetelně ukazují hrozbu nebytí a vyvolávají v nich tudíž úzkost. Vyznačují se zejména svou naléhavostí, těkavostí a intenzitou. Dovedou také podstatně změnit úhel pohledu, pod jakým lidský jedinec hledí na sebe sama i okolní svět.¹¹³ Jak v několika svých spisech konstatuje čelný německý fenomenolog Martin Heidegger, jehož tvorbu zčásti blíže zpracovává jedna z následujících kapitol této práce, být člověkem znamená vrhnout se do světa bez jakékoli jasné ontologické, morální nebo logické struktury.¹¹⁴ Lidské bytosti se skrývají před pomíjivostí vlastní existence, i před sebou samými. Extrémní životní situace jim ale toto skrývání znemožňují a nutí je přijmout svou autentickou existenci a projevit odvahu být.¹¹⁵ Protagonisté obou románů, jejichž zápletky tato práce zkoumá, se do takových situací dostávají v důsledku války a totalitarismu.

2.3 Jednotlivec a jeho svoboda versus totalitní společnost a manipulace

Přestože se existenciálním tématem přirozeného konfliktu mezi svobodou a totalitou zaobíralo během dvacátého století nemalé množství světoznámých myslitelů, provádí tato práce detailní analýzu učení pouze jediného z nich. Konkrétně tedy komentuje myšlenky, které ve svém nejrozsáhlejších, a zřejmě i nejvýznamnějších eseji se značně oxymórním názvem *Moc bezmocných* roku 1978 svým čtenářům představil slavný český literát a politik Václav Havel. Protože prožil notnou část svého života v nedemokratickém režimu, měl historicky první prezident České republiky

¹¹¹ TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 27.

¹¹² TILLICH, Paul. *Odvaha být*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 28.

¹¹³ IRVINE, Andrew. *Existentialism*. WeirdWildWeb.com [online].

¹¹⁴ HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas*. Praha: Oikoymenh, 2018. s. 162.

¹¹⁵ IRVINE, Andrew. *Existentialism*. WeirdWildWeb.com [online].

s fenoménem extrémní nesvobody jedince v totalitní společnosti bezprostřední zkušenost, a mohl tak problémy, s nimiž se museli lidé v takové společnosti vypořádávat, oproti mnoha svým kolegům z filozofických kruhů popsat opravdu autenticky.¹¹⁶

V úvodní části své stati se Havel zaměřuje na obecnou charakteristiku totalitních režimů. Jako typickou vnímá jejich snahu zcela potlačit základní právo člověka na individuální svobodu a získat absolutní kontrolu nad každým aspektem soukromého i veřejného života daného jedince. Lidé, kteří stojí ve vedení jednotlivých totalitních zemí, si těmito akcemi zpravidla chtějí upevnit svou vlastní moc a zlikvidovat možnost vzniku odporu vůči nastolenému vládnímu systému ze strany občanů. Aby obyčejní lidé mohli existovat ve světě totality v relativním poklidu, musí se mu přizpůsobit, přijmout oficiální ideologii a respektovat pravidla, která jim stanovila vládnoucí elita. Pokud vše zmíněné učiní, budou dle Havlova mínění žít ve lži. Jestliže se však režimu podřídí odmítnou, budou sice žít pravdivě, ale nevyhnou se též negativním konsekvencím jejich rozhodnutí. Tento fakt se český státník ve svém textu pokouší demonstrovat na příkladu postavy zelináře.¹¹⁷

Havel zároveň akcentuje skutečnost, že člověka nelze považovat za pouhý pasivní a bezbranný objekt, s nímž může totalitní režim jakkoli nakládat, nýbrž za individuum, jež se za správných okolností dovede proti nesvobodě ve společnosti vzbouřit a v krajních případech tak i vyvolat změnu, která v jeho zemi povede k obnově demokracie i veškerých lidských práv a svobod. Titul Havlova spisu odkazuje na sílu disidentů, jedinců, již se odvažují aktivně vzdorovat totalitě, svobodně vyjadřovat své politické postoje a čelit represím. Jejich rezolutnost a smělost slouží v nedemokratické společnosti jako výrazný protipól strachu a konformity.¹¹⁸

Jak z Havlovy studie celkově vyplývá, první český prezident věří, že každá lidská bytost má schopnost pozitivně ovlivnit druhé, a rovněž se domnívá, že cestu k osobní svobodě člověka dláždí jeho morální hodnoty. Apeluje proto na lidi, aby překonali vlastní pasivitu a připojili se společně s ostatními k nenásilnému boji proti establishmentu. Jedině v momentě, kdy tito jedinci začnou odolávat manipulativnímu vlivu totalitního systému a opět se pokusí žít v pravdě, může totiž podle Havla dojít

¹¹⁶ ŽANTOVSKÝ, Michael. *Havel: A Life*. Londýn: Atlantic Books, 2014. s. 197-198.

¹¹⁷ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1990. s. 6-9, 16.

¹¹⁸ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1990. s. 23-25.

k procesu demokratizace společnosti.¹¹⁹ Téma sporu mezi totalitou a svobodou tvoří velmi důležitou část obou románů a hlavní náplň analýzy. Protagonisté příběhů musí opakovaně řešit dilemata, která s tímto tématem souvisejí.

2.4 Autentická a neautentická existence

Otázku autenticity lidské existence ve svém ontologickém výzkumu světu poprvé představil německý fenomenologický filozof Martin Heidegger. Tento intelektuál ve svém díle s názvem *Bytí a čas (Sein und Zeit)*, jež se poprvé dočkalo publikace v roce 1927, vyslovuje domněnku, že v průběhu svého života se každý lidský jedinec musí dříve nebo později setkat se dvěma odlišnými podobami své existence, a sice s existencí autentickou a s existencí neautentickou.¹²⁰

Druhou jmenovanou lze vymezit jako stav, kdy člověk odmítá přijmout sebe sama ve své celistvosti, skrývá se před vlastní úplností, vyhýbá se své opravdovosti, a nedokáže proto žít upřímně a dokonale. Ve valné většině případů si však lidé skutečnost, že svůj život žijí neúplně, zcela uvědomují, a dokonce se i aktivně rozhodují jej tímto způsobem žít.¹²¹

Heidegger se tudíž táže, jaký důvod k danému rozhodnutí tito jedinci mají, a vzápětí své čtenáře informuje, že k nalezení odpovědi je nejprve zapotřebí porozumět pravému významu kompletnosti lidské existence. Zároveň ale formuluje otázku, zda vůbec člověk dovede přijmout svou existenci jako celek. Objevuje se zde zvláštní paradox. V momentě, kdy se totiž lidé stanou úplnými a dosáhnou tak pomyslného vrcholu své existence, musí zákonitě přestat existovat. Co tedy může představovat celistvost lidské existence? Německý fenomenolog tvrdí, že existenci jedince lze považovat za kompletní pouze ve chvíli, kdy tento jedinec uzná svou konečnost ve formě smrti. Právě ta je nedílnou součástí existence každé bytosti, a člověk tedy dokáže podstatě života skutečně porozumět jen tehdy, když smrt vezme v úvahu.¹²²

Heidegger používá termín „starost,“ jinými slovy způsob, jakým lidské bytí existuje a setrvává ve světě. Tento způsob bytí se týká čistě časové roviny, dovede

¹¹⁹ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1990. s. 23-25, 63.

¹²⁰ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 80-82.

¹²¹ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 80.

¹²² PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 80-81.

překročit přítomnost, předstihnout sebe samu ke svému konci a dosáhnout tak celistvosti. Aby mohl každý lidský jedinec existovat cele, musí přijmout vlastní konečnost. Jakmile tak učiní, odhalí svou opravdovou a úplnou existenci. Pokud člověk jedná na základě vědomí, že jeho život směřuje ke konci, účastní se dění ve světě s absolutní autenticitou a odpovědností. Jestliže se ovšem naopak snaží pomíjivost lidského života při svých činech ignorovat, klame sebe sama a přizpůsobuje svůj život životu jiných lidí. Ti však na rozdíl od něj smrt neznají.¹²³

Podle Heideggera se bytí takového jedince současně přičí i jeho svědomí. Hlas tohoto vnitřního mravního regulativu danému člověku totiž připomíná provinilost jeho vlastní existence, kterou blíže určuje právě její konečnost. Díky tomuto faktu je nyní možné neautentickou existenci konečně plně definovat jako stav, kdy člověk dobrovolně a vědomě uniká před odpovědností za své bytí a zavrhuje pomíjivost svého života. Proto vnitřní uspořádání starosti, jež odhaluje autentická existence, sestává ze tří fundamentálních momentů svědomí, odpovědnosti a úzkosti.¹²⁴

Rozdíl mezi autentickou a neautentickou existencí nespočívá v úplnosti jedné a neúplnosti druhé. Oba tyto stavy mají totožnou základní stavbu. Liší se ale ve způsobu, jakým lidé řeší otázku svého bytí. Autentická existence se u člověka zhmotňuje v okamžiku, kdy se tento jedinec odhodlá, nebo je nucen nést tíhu vlastního bytí a plně akceptovat každou složku své existence. Neautentickou existenci lze pak sledovat u jakékoli osoby, jež před možností aktivně rozhodovat o svém životě prchá a pouze se pokouší existovat v souladu s ideály a přesvědčeními druhých.¹²⁵

Přestože se velké množství lidí rozhodne svůj život prožívat v duchu konformity zpravidla spíše neautenticky, existenci autentické se v různých životních etapách ani tito jedinci celkově vyhnout nedokáží.¹²⁶ Člověk se s vlastní autentickou existencí střetává nejčastěji v extrémních životních situacích, jejichž problematice se dopodrobna věnuje již jedna z předchozích kapitol této práce. Hrdinové románů *1984* i *Sophiina volba* se v takových situacích vlivem vlastních rozhodnutí i nepřízně osudu ocitají velmi často, a následně v nich tedy musí své vlastní autentické existenci čelit.

¹²³ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 76, 80-81.

¹²⁴ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 81.

¹²⁵ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 81-82.

¹²⁶ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 80-81.

2.5 Smysl života a pocit prázdnoty

Na nejzákladnější otázku lidské existence, otázku smyslu života, se snažili najít odpověď mnozí světoví filozofové. Velmi intenzivně se jí však zabýval zejména francouzský existencialista Gabriel Marcel. Svě myšlenky o tomto tématu svým čtenářům poprvé představil ve formě deníku, jež pod názvem *Journal Métaphysique* vydal roku 1927. Věhlasný učenec v něm uvádí především tezi, že si každá lidská bytost uvědomuje skutečnost, že existuje. V souvislosti s tímto faktem Marcel následně hovoří o lidské potřebě bytí.¹²⁷

Zároveň také tvrdí, že člověka konstituují rozličné vitální a sociální funkce, které musí vykonávat. Pokud se ovšem s některými z nich zcela neztotožní, může se u něj v určitých případech projevit pocit nicoty. Život, v němž se lidé plně podřizují chodu svých funkcí, tudíž podle Marcela směřuje jediné k beznaději. Přesto ani ti nejvíce „zfunkcionalizovaní“ jedinci nepřestanou existovat.¹²⁸

Svět funkcí totiž do značné míry funguje na bázi světa problémů a jejich řešení. Marcel tento problém definuje jako potíže, již je možno překonat. Aby tak ale člověk mohl opravdu učinit, musí pracovat s informacemi, které má o daném problému k dispozici. Musí k němu tedy přistupovat jako k objektu a nacházet se mimo něj. V případě, že se mu onen předmět bude jevit jako příliš komplikovaný, má možnost jej odsunout a vrátit se k němu později. Z předchozích vět tedy vyplývá skutečnost, že pro člověka při řešení jakéhokoli problému není logické, aby se současně věnoval i svému já, jež daný problém řeší. Jinými slovy, jestliže lidská bytost stojí před problémem, nemůže být součástí toho, s čím se snaží pracovat. Za opak problému pak Marcel považuje tajemství. To chápe jako jev, od něhož se již nikdo vzdálit nedovede. Veškeré rozdíly mezi osobou a tím, co se nachází před ní, mizí.¹²⁹

Oba tyto jevy významně participují na zdokonalení modelu Marcelova zfunkcionalizovaného světa. Jak francouzský fenomenolog zmiňuje, lidé v tomto světě žijí neúplně. Cosi neurčitého postrádají a musí se proto tázat, zda má jejich život vůbec smysl. Za zoufalstvím, jež je ke kladení takových otázek podněcuje, se však skrývá ještě hlubší stav. Tím je dle Marcela naděje. Poněvadž člověk nechce podlehnout představě absurdity světa, potřebuje celkově pociťovat něco, co jeho beznaděj dokáže

¹²⁷ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 86-87.

¹²⁸ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 87.

¹²⁹ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 88.

přemoci, a právě díky této potřebě pak může přesáhnout funkcionalitu prostředí, v němž existuje. Jeho zoufalství tak v podstatě podmiňuje jeho naději.¹³⁰

Každý lidský jedinec se ve zfunkcionalizovaném univerzu cítí jako vězeň a z toho důvodu touží po svobodě v podobě smysluplnosti. Tu v daném světě představuje plnost lidského bytí. Z touhy člověka taktéž pramení jeho naděje. Tento stav se vždy soustředí na fenomén, jenž nezávisí na lidské bytosti. Naděje je totiž tajemstvím. Pokud tedy lidé dovedou doufat, mohou alespoň částečně navázat kontakt se svou plnou existencí a s pomocí naděje se s ní propojit.¹³¹

Marcelovo „bytí“ lze pokládat za ekvivalent smysluplnosti. Člověk jej tím pádem nemůže vlastnit ani objektivizovat, nýbrž se na něm jen podílet. Proto jej Marcel vnímá jako tajemství.¹³² Myšlenky tohoto proslulého učenice hrají velmi zásadní roli jak v *Sophiině volbě*, tak v *1984*. Protagonisté obou románů se v době války nacházejí v situacích, které je nutí konat nepředstavitelně obtížná rozhodnutí, po nichž se tyto postavy musí utápět v beznaději a z posledních sil hledat ztrácející se smysl života.

2.6 Význam a krize mezilidských vztahů

Tématu interpersonálních vztahů se z význačných světových filozofů věnoval především židovský existencialista a sionista rakouského původu Martin Buber. Ten v roce 1923 publikoval patrně svůj nejpodstatnější spis s názvem *Já a Ty (Ich und Du)*. Tuto stať jeho dnešní kolegové považují za pomyslný vrchol filozofie dialogu. Židovský intelektuál v ní dílem navazuje na antitetické ideje personalismu a totalitarismu, dílem na teorii individuálního vztahu člověka k druhému jedinci. Rovněž v ní uvádí tezi, že každá lidská bytost se může k druhým i k sobě samotné vztahovat dvojím způsobem.¹³³

Mezilidské vztahy existují v podobě „Já a Ty,“ nebo ve formě „Já a Ono.“ Druhý typ se projevuje v okamžiku, kdy osoba chápe druhé jako pouhé prostředky, s jejichž pomocí dosahuje v životě svých cílů. V takovém vztahu nedochází k pravému setkání dvou rovnocenných subjektů, nýbrž spíše k redukci druhé osoby do pozice objektu. Buber ve svém textu konstatuje, že právě tento typ vztahu se v moderní společnosti dostává do popředí. Tento fakt hodnotí negativně, protože věří, že vztah,

¹³⁰ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 88-89.

¹³¹ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 89.

¹³² PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 89-90.

¹³³ BUBER, Martin. *Já a Ty*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 97-98, 105.

v němž člověk pouze využívá svůj zpředmětněný protějšek k uspokojení svých potřeb, má na členy této společnosti nepříznivý vliv.¹³⁴

Slovním spojením „Já a Ty“ pak věhlasný myslitel naopak označuje harmonický poměr, ve kterém se navzájem setkávají dva autonomní subjekty a vedou spolu skutečný dialog. V této formě vztahu pohlíží jedinec na svého druhu jako na plnohodnotné individuum s neopakovatelnou existencí. Základ daného vztahu tvoří rovnost a vzájemný cit obou osob. Buber jej celkově pokládá za nejhlubší a nejvýznamnější způsob lidského kontaktu.¹³⁵

V románech, které tato práce rozebírá, se poměr „Já a Ty“ vyskytuje jen výjimečně a představuje jakési útočiště pro válkou a totalitou stíhané hrdiny. Protipól tohoto vztahu se však v obou příbězích uplatňuje opravdu značně, a to zejména v interakcích mezi hlavními hrdiny a jejich antagonisty, kteří nad nimi mají převahu a objektivizují je. Svým jednáním tak zapříčiňují vztahovou krizi, již charakterizuje nerovnost a nedůvěra.

¹³⁴ BUBER, Martin. *Já a Ty*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 7-8, 12, 39-40.

¹³⁵ VRÁNA, Karel. *Dialogický personalismus*. Praha: Zvon, 1996. s. 23.

3. Hrdinové vybraných románů a jejich osudové volby

Jak je již zmíněno v předcházející kapitole, Jean-Paul Sartre „odsuzuje“ všechny lidské bytosti v univerzu ke svobodě. Ta se v jejich životech projevuje primárně v podobě rozhodnutí, jichž každý člověk denně vykoná nepřeborné množství. Za všechny své volby i následné skutky musí člověk nést absolutní odpovědnost.¹³⁶ I zdánlivě nepatrnými rozhodnutími interagují lidé s okolním světem a mění směr, kterým se tento svět bude ubírat. Každá volba, již jedinci učiní, je také posléze zavede k volbě další.

Následující podkapitoly detailně charakterizují čtveřici tragických hrdinů, jejichž osudy jsou v obou zkoumaných románech rozvíjeny, a podrobně analyzují povahu, kontext a následky klíčových rozhodnutí, která tyto postavy vykonávají a která mají nesmírný vliv na každý aspekt jejich existence. Zvláště důkladně pak následující podkapitoly zkoumají osobnosti a osudové volby Sophie Zawistowské a Winstona Smitha.

3.1 Hrdinové románu 1984

3.1.1 Winston – život, osobnost, volby

Druhý z výše jmenovaných literárních hrdinů učiní v průběhu svého nešťastného života celkem tři opravdu principiální volby. Prvními dvěma z nich se tajně a svérázně bouří proti tvrdému totalitnímu režimu, který se v jeho vlasti snaží naprosto potlačit základní práva všech lidí, již nenáleží k vládnoucí elitě. Přestože tedy žije v prostředí, kde se svoboda a individualita běžného jedince stále více vytrácí, dovede ještě Winston Smith myslet nezávisle a koná proto paradoxně dvojici svých prvních rozhodnutí dobrovolně. Výsady svobodné volby ovšem pozbývá v závěru románu, kdy jej O'Brien, jenž v Orwellově příběhu figuruje v roli hlavního antagonisty, staví před jeho finální, absurdní a zcela vynucenou volbu. Tu ale pro její zvláštní charakter a zásadní vliv na vývoj Winstonovy osobnosti podrobněji rozebírá až následující kapitola této práce.¹³⁷

Protagonista románu *1984* od počátku působil dojmem běžného a pro oficiální ideologii neškodného muže, který ve své domovině, totalitní supervelmoci s názvem Oceánie, vede obyčejný a plně transparentní život. Jak se však později ukáže,

¹³⁶ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 103-104.

¹³⁷ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 19, 138, 361-362.

nedemokratickou společnost, v níž musel existovat, ve skutečnosti vždy bezmezně nenáviděl.¹³⁸

Konkrétně tedy bydlel v Londýně, hlavním městě oceánické provincie Územní oblast jedna, a pracoval stejně jako jeho budoucí partnerka na Ministerstvu pravdy. Tato instituce se primárně zaměřovala na přepis státní minulosti na základě aktuálního vývoje politické situace ve světě. V Orwellově dystopickém univerzu totiž kromě Oceánie existují ještě další dvě kontinentální mocnosti, s nimiž Winstonova vlast konstantně střídavě válčí, aby dokázala své občany udržet pod trvalou kontrolou. Jestliže v tomto konfliktu změnila jeho domovina alianci, musel Winston spolu s ostatními úředníky Ministerstva pravdy upravit veškeré písemnosti, v nichž byl konflikt zmíněn. Za běžných okolností pak hlavní hrdina Orwellova šestého románu podobným způsobem modifikoval i další dokumenty. Jeho pracovní činnost podmiňovala domnělá vševědoucnost Velkého bratra, oficiálního vůdce a tváře Oceánie i vládnoucí Strany této země. Ten se dle veřejného mínění nemohl mýlit. Přiznal by tak svou slabost. Nikdy tudíž neměnil svá rozhodnutí a ve válce měl údajně vždy stejného spojence.¹³⁹

Díky svému zaměstnání měl ale Winston hluboké pochybnosti o pravdivosti jednotlivých tvrzení, která svým spoluobčanům enigmatický Velký bratr sděloval. Matně si totiž vzpomínal na dobu, kdy jeho vlast vedla s Eurasií válku proti Eastasii. Státní propaganda nicméně aktuálně hlásala opak a každý psaný i mluvený text s ní souhlasil. Orwellův hrdina si rovněž zčásti vybavoval své dětství, jež v Londýně prožil ještě za minulého režimu, a domníval se, že jej ten současný nespravedlivě zavrhuje. Ustavičně jej také pronásledovala vzpomínka na jeho zmizelou rodinu. Winston se tedy nakonec rozhodl najít o minulosti pravdivá fakta, která by mu alespoň částečně objasnila klíčové události z jeho mládí i chod Oceánie jakožto totalitního státu. Nadále již jednoduše odmítal přijímat ze strany establishmentu jakékoli dezinformace, aniž by přemýšlel o nesrovnalostech mezi aktuálními a dřívějšími výroky zdánlivě pravdomluvného Velkého bratra.¹⁴⁰

Na rozdíl od členů Vnitřní strany, představujících nejvyšší a privilegovanou vrstvu oceánické společnosti, i na rozdíl od chudých a podceňovaných prolétů, byl Winston jakožto člen Vnější strany neustále sledován agenty Ideopolicie

¹³⁸ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 3-5, 19.

¹³⁹ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 5, 19, 49-50.

¹⁴⁰ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 37-39, 43.

prostřednictvím všudypřítomného monitorovacího systému televizních obrazovek. Pociťoval proto stálou a silnou frustraci z naprosté absence soukromí.¹⁴¹

Taktéž se mu protivila snaha Strany postupně transformovat nejen historii Oceánie, ale i její jazyk. Nová verze jazyka dostala název Newspeak. Ačkoli jej zatím kvůli obtížné srozumitelnosti užívala pouze hrstka obyvatel Winstonovy vlasti, z nichž většinu tvořili bezpátevní straničtí kariéristé - pracovníci Ministerstva pravdy, kteří se podíleli na jeho tvorbě, předpokládalo se, že Newspeak v budoucnu zcela nahradí angličtinu, svého předchůdce, jež lingvisté označovali termínem Oldspeak.¹⁴²

Zjednodušením komplexní struktury anglického jazyka se oceáničtí oligarchové pokoušeli pozvolně získat absolutní kontrolu nad myšlením svých „méně důležitých“ spoluobčanů, a zabránit tak zrodu potenciální vzpoury proti stávajícímu režimu. Protože by každý inteligentní člověk mohl totalitarismus významně ohrozit, musela vládnoucí elita omezit lidské právo na svobodu myšlení. Tohoto cíle měla v následujících letech docílit právě úplnou implementací Newspeaku.

Pokud by totiž jazyk neobsahoval lexikum, jež by lidi mohlo podněcovat ke kritice nedemokratického politického systému, nemohli by tito jedinci odpor k oficiální ideologii Oceánie slovně vyjádřit, a museli by na něj tudíž zákonitě přestat myslet. Jestliže by v jazyce navíc chyběly i četné další výrazy, nedovedli by již obyvatelé ani komplexně uvažovat. Newspeak by tak celkově zamezil vzniku nezanedbatelného množství ideozločinů. Proto také každé nové vydání Slovníku tohoto umělého jazyka zahrnovalo stále nižší počet hesel. Lidskou schopnost kriticky myslet sabotovala Oceánie i bezpočtem jiných nástrojů, které v průběhu let vyvinula. Za zmínku z nich stojí především technika doublethinku.¹⁴³

Poněvadž si Winston plně uvědomoval skutečnost, že se totalitní režim v jeho domovině aktivně a vytrvale snažil zcela ovládnout životy všech jejích občanů, učinil na začátku příběhu svou první osudovou volbu: na režim, Stranu, která jej nastolila, i na Velkého bratra, jejího téměř polobožského vůdce, začal skrytě nevražit. Toto Winstonovo svobodné rozhodnutí lze chápat jako absolutní formu vzdoru proti totalitní nesvobodě, v níž musel tento muž existovat. Jelikož díky svým zkušenostem, na rozdíl od mnohých svých spoluobčanů, nepodlehł mentální regresi a byl schopen spatřit zlo,

¹⁴¹ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 5, 241-242.

¹⁴² ORWELL, George. 1984 [online]. s. 66-67.

¹⁴³ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 376-377, 389-390.

kteřé Strana páchala, chtěl proti němu bojovat.¹⁴⁴ K jeho volbě jej motivovala jak jeho odvaha, tak jeho beznaděj, která v něm, dle již vzpomenutého učení Gabriela Marcela, probouzela naději ve změnu světa k lepšímu.¹⁴⁵

V době, kdy se příběh románu *1984* odehrával, neměla ještě vládnoucí vrstva společnosti k dispozici technologii, jež by dokázala odhalit myšlenky lidských bytostí. Přesto si protagonista příběhu musel počínat obezřetně. Strana totiž nenávisť vůči systému, jehož moc se v Oceánii pokoušela upevnit, považovala za nejvážnější ideozločin, kterého se člověk může dopustit, a krutě jej trestala. Třebaže však Winston držel svou zášť v tajnosti, v hloubi duše věděl, že se svým rozhodnutím odsoudil k záhubě. Tušil, že Ideopolicie, díky svému propracovanému systému zastrašování a monitorování obyvatelstva, dříve či později jeho skutek odhalí. Myslel si, že se trestu nakonec nevyhne, a rozhodl se tedy ve své nesmyslné a zoufalé rebelii proti totalitarismu pokračovat, páchat i další ideozločiny a podstupovat ve svém životě zbytečná rizika, na něž by dříve ani nepomyslel.¹⁴⁶

Svůj osud definitivně zpečetil v momentě, kdy v deníku, který si ilegálně zakoupil, aby si do něj pravidelně poznamenával fakta, s jejichž pomocí by mohl lépe odolávat manipulaci Strany, projevil svou touhu po svržení Velkého bratra. Následně navázal důvěrný kontakt s O'Brienem, mocným a tajemným členem Vnitřní strany, kterého pokládal za agenta nechvalně proslulé organizace s názvem Bratrstvo. Ta v jeho zemi pod vedením enigmatického Emmanuela Goldsteina usilovala o pád nedemokratického režimu. Jakmile O'Brien Winstona ujistil, že k tomuto spolku skutečně patří, přijal jej do něj a věnoval mu kopii Goldsteinovy publikace s názvem *Teorie a praxe oligarchického kolektivismu (The Theory and Practice of Oligarchical Collectivism)*, jež sloužila jako manifest Bratrstva a z níž se mohl Orwellův hrdina konečně dozvědět, jak Oceánie coby totalitní supervelmoc opravdu funguje.¹⁴⁷

Winstonova druhá principiální volba představovala jeho další skrytý, avšak významný vzdor proti extrémní nesvobodě, v níž musel spolu s druhými ve své vlasti žít. Když opětoval lásku Julie, mladé ženy, která stejně jako on pracovala na Ministerstvu pravdy a nesnášela útisk establishmentu, a rozhodl se s ní mít milostný

¹⁴⁴ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 19.

¹⁴⁵ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 88-89.

¹⁴⁶ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 130, 210, 215.

¹⁴⁷ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 9, 23, 215, 219-220, 233.

poměr, stal se pro Stranu nanejvýš nebezpečným, protože svým vztahem začal ohrožovat její vnitřní integritu. Poněvadž u lidských jedinců pocity lásky a chťiče často vyvolávaly intenzivní touhu po svobodě, a zároveň tedy i značný odpor k totalitě, řadily se v Oceánii mezi vážné ideozločiny.¹⁴⁸

Svou druhou klíčovou volbou však Winston také zásadním způsobem změnil směr, kterým se bude ubírat Juliin život. Přestože jeho partnerka spáchala množství ideozločinů již před jejich milostnou aférou, vždy je dokázala zakrýt natolik, aby ji Ideopolicie nepronásledovala. V okamžiku, kdy svému budoucímu milenci, jenž již tehdy vlastnil deník, do kterého si zapisoval své nenávistné myšlenky, vyznala lásku, se bezděčně odsoudila k budoucím mukám na Ministerstvu lásky.¹⁴⁹

Na rozdíl od Julie, která sice Stranu nenáviděla stejně jako Winston, ale současně se proti ní nepokoušela nijak zvlášť bojovat, vnímal její partner tuto organizaci jako překážku, již musí za každou cenu odstranit, pokud si přeje získat svobodu a nezávislost. Jelikož Julie nepoznala dobu, kdy Strana ještě neexistovala, považovala danou instituci za nepřemožitelnou a nevěřila v její pád. Pravidla, která v Oceánii vládnoucí elita zavedla, porušovala jen ze svých poněkud sobeckých, leč naprosto přirozených potřeb lásky, sounáležitosti a fyzického kontaktu. Ačkoli dávala najevo opak, o stranickou politiku se téměř nezajímala. Než poznala Winstona, přistupovala ke společenským problémům ve své domovině zcela lhostejně. Právě díky své apatii vůči okolnímu světu si však nejspíše dovedla zachovat zdravý rozum. Jakmile se však Julie se svým milencem důvěrně sblížila, rozhodla se jej z důvodu své lásky k němu v jeho revoltě proti totalitní nesvobodě podpořit.¹⁵⁰

Winston a Julie se navzájem upřímně milovali, důvěřovali si a měli k sobě vzájemný respekt. Julie se svého partnera snažila učinit šťastným a všemožně mu tudíž pomáhala v boji proti tvrdému nedemokratickému režimu, který v jejich zemi panoval, a to i navzdory faktu, že o blaho druhých běžně nedbala. On chtěl onen režim svrhnout mimo jiné proto, že se svou partnerkou toužil vést společný život bez jakýchkoli omezení. Tento plán se však protagonistovi Orwellova posledního rozsáhlého literárního díla nikdy nepodařilo realizovat. Vztah Julie a Winstona násilně ukončili agenti Ideopolicie ve chvíli, kdy oba milence na popud O'Briena, jenž ve skutečnosti po

¹⁴⁸ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 87, 138.

¹⁴⁹ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 148, 152-153.

¹⁵⁰ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 152-154, 192, 218.

celou dobu oddaně pracoval pro Stranu, konečně zatkli. Právě O'Brien pak jejich lásku již definitivně zničil, když je postavil před onu zvrácenou, nemožnou a vynucenou volbu, jež byla důsledkem jejich předchozích dobrovolných rozhodnutí, a nechal je zradit vše, za co bojovali, i sebe navzájem.¹⁵¹

Jakmile svou konečnou osudovou volbu učinili, ocitli se bývalí milenci opět na svobodě a mohli v Oceánii začít nový život. Strana na ně již nadále dozírat nemusela. Pobyt na Ministerstvu lásky je naprosto zlomil a vyleptal z nich veškerý odpor, který dříve k totalitnímu systému pociťovali. Jejich finální klíčové rozhodnutí dokonale přetvořilo celou jejich psychiku. Žádný další ideozločin by již nejspíše spáchat nedokázali.¹⁵²

Když se spolu v úplném závěru příběhu náhodně setkali, vzájemně si přiznali svou zradu. Oba tušili, čím si ten druhý musel projít. Lásku k sobě již necítili a neprojevovali nad tímto faktem ani žádnou lítost. Přesto lze u nich na základě jejich posledního rozhovoru, jenž připomínal spíše jakousi oboustrannou omluvu, pozorovat nepatrný náznak viny za nedobrovolnou volbu, ke které je O'Brien donutil. Třebaže za ni neunesli odpovědnost, jak také dopodrobna popisuje následující podkapitola, mysleli si Winston a Julie opak.

Ačkoli k tomu nebyl důvod, sužoval je ve skrytu duše (stejně jako Sophii Zawistowskou) nesnesitelný pocit viny.¹⁵³ Styronova nejslavnější literární hrdinka tomuto pocitu nakonec zcela podlehla a spáchala sebevraždu.¹⁵⁴ Winston v závěru románu *1984* smrt netrpělivě očekával. Obě postavy ji chápaly jako vysvobození.

Sophiin osud je však paradoxně možné pokládat za šťastnější. Přeživší hrůz druhé světové války totiž stále dovedla rozpoznat povahu zla. Winstona i Julii o tuto schopnost prostřednictvím rozličných mučících technik připravil O'Brien. Nesvobodné rozhodnutí Orwellových protagonistů mělo na jejich mentální zdraví natolik ničivý efekt, že je donutilo bezmyšlenkovitě ctít a milovat Velkého bratra, symbol zla, které představuje totalitarismus.¹⁵⁵

¹⁵¹ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 278-283, 301, 362.

¹⁵² ORWELL, George. *1984* [online]. s. 367.

¹⁵³ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 368-369.

¹⁵⁴ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 616.

¹⁵⁵ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 375-376.

3.1.1.1 Winstonova vynucená volba

Jak naznačuje již úvodní odstavec předchozí kapitoly, učiní Winston své první dvě rozhodnutí z vlastního popudu. Skrytě, leč dobrovolně jimi vyjadřuje svou nespokojenost s politickou a společenskou situací ve své vlasti. Interpreti Orwellova díla mohou tato svobodná rozhodnutí považovat za absolutní projev nesouhlasu s totalitní nsvobodou, ve které musí většina obyvatel Oceánie existovat. Winston se jimi osobitě bouří proti úsilí establishmentu upevnit si svou moc a zredukovat lidskou individualitu na minimum. Ani jednu ze svých voleb by ale hrdina románu *1984* s největší pravděpodobností nemusel učinit, kdyby měl možnost žít v demokratickém státu. Jinými slovy, Winston sice jednotlivá svá rozhodnutí koná z vlastní iniciativy, zároveň však i pod vlivem totalitní reality. Orwell skrze ně ve svém díle zkoumá esenci svobody. Právě o tu však Winston v poslední části příběhu přichází, když se nemůže vyhnout nejzásadnější volbě svého života.¹⁵⁶

Než mu ji ale O'Brien konečně dovolil uskutečnit, musel Winston několik měsíců tělesně i duševně trpět v celách a výslechových místnostech Ministerstva lásky, kam jej i Julii přesunuli agenti Ideopolicie z důvodu ideozločinů, jichž se oba partneři dopustili. Na začátku svých muk se tragický Orwellův protagonista dozvěděl, že jej jeho domnělý spojenec O'Brien, který se do té doby vydával za odpůrce Velkého bratra a příslušníka smyšleného Bratrstva, zradil a ve skutečnosti již v momentě, kdy se oba muži poprvé střetli, patřil mezi špióny a vysoce postavené členy Vnitřní strany.¹⁵⁷

Na Ministerstvu lásky se následně právě on stal Winstonovým trýznitelem. Svého vězně v průběhu několika desítek dní jak mučil, tak chlácholil. Předstíral, že jej nevnímá jako nepřítele, nýbrž jako člověka, jenž pouze sešel z cesty a musí se na ni navrátit. V reakci na jeho „vlídné“ domluvy si Winston ke svému vězňovi i přes brutální fyzický a psychický teror nechtěně vybuodoval kladnou citovou vazbu. Když trpěl, sdělil O'Brienovi vše, co si tento muž přál slyšet. V hloubi duše nicméně stále pociťoval k totalitnímu režimu v Oceánii hlubokou nenávist, miloval Julii a toužil po svobodě. Jeho mučitel si tento fakt plně uvědomoval a posléze proto svého vězně konečně postavil před onu nemožnou, vynucenou volbu, jež navždy změnila jeho život

¹⁵⁶ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 19, 138, 361-362.

¹⁵⁷ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 301.

a při které musel rozhodnout osud dvou rovnocenných lidských bytostí. O'Brien jej daným rozhodnutím chtěl přivést zpět k poslušnosti a rozumu.¹⁵⁸

To se mu také podařilo. Vystavil totiž Winstona jeho největšímu strachu. Ten pro něj představovaly krysy.¹⁵⁹ Ve chvíli, kdy mu jeho věznitel připevnil na hlavu klec s těmito hlodavci a chystal se ji otevřít, aby hladová zvířata mohla ohryzat jeho obličej, podlehl Winston šílenství; zcela dle filozofie Martina Heideggera vnímal svou autentickou existenci a cítil natolik extrémní hrůzu, že jí jednoduše nedokázal čelit.¹⁶⁰ Byl schopen spáchat jakékoli zlo, aby jí unikl. V okamžiku své volby se stal zcela novým člověkem. Přehodnotil v něm všechny své osobní ideály. V přirozeně egoistickém pudu sebezáchovy zradil Julii, jedinou osobu, již v Orwelově dystopickém světě miloval, a prosil O'Briena, aby krysy místo něj usmrtily ji. Naprosto tak svým rozhodnutím popřel své předsevzetí chránit svou partnerku za každou cenu. Jeho třetí a současně i poslední klíčová volba jej zlomila.¹⁶¹

Jak je však z předchozích odstavců této kapitoly patrné, Winston tuto volbu oproti svým dřívějším rozhodnutím celkově neučinil svobodně. Nepřál si, dle Buberovy terminologie, sebe a Julii zpředmětnit, převzít od svého věznitele nad svou a partnerčinou budoucností absolutní kontrolu a rozhodnout, kdo z nich má větší právo na život.¹⁶² Je očividné, že Winston nechtěl svou jedinou blízkou osobu v oceánické společnosti odsoudit k záhubě. K tomuto nelidskému činu jej přiměl jeho trýznitel. Zároveň jej také přesvědčil, že nese za Juliin domnělý rozsudek smrti plnou odpovědnost, přestože tomu ve skutečnosti bylo naopak. Právě O'Brien totiž rozhodl, že Julii její milenec zradí a bude se následně soužit vinou za zlo, jež vyvolal jeho věznitel. Winstona pouze donutil myslet si, že onu zdánlivě dobrovolnou volbu učinil on sám. Své rozhodnutí využil O'Brien jako nástroj, kterým konečně docílil oné žádané radikální transformace mentality svého vězně.¹⁶³

Čtenáři se na posledních stranách Orwellovy vrcholné prózy dozví, že Winston a Julie museli při svém pobytu na Ministerstvu lásky vykonat totožnou životní volbu. Stejně jako Styronova Sophie ji uskutečnili v reakci na extrémní situaci, do níž je přivedli zločinci, kteří nad nimi měli v obou případech úplnou kontrolu. Extrémní situaci

¹⁵⁸ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 308, 355, 361-362.

¹⁵⁹ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 358.

¹⁶⁰ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filozofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 81.

¹⁶¹ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 362.

¹⁶² BUBER, Martin. *Já a Ty*. Olomouc: Votobia, 1995. s. 39-40.

¹⁶³ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 362.

obecně charakterizuje především její intenzita, vážnost a naléhavost. Všechny tři výše jmenované literární postavy v této situaci prožívaly psychickou krizi. Nedovedly na ni vhodně reagovat, ani se jí přizpůsobit. Když se v ní ocitly, nemohly již z morálního hlediska odpovídat za jednotlivá rozhodnutí, která v ní učinily, protože v jejím průběhu na chvíli pozbyly vlastní přičetnost. Nikdy v životě nemusely provést absurdnější a obtížnější volbu. Nikdy se rovněž nedostaly do horší situace. Jejich antagonisté jim v ní působili nevýslovnou mentální trýzeň.¹⁶⁴

Nejzásadnější a zcela vynucené rozhodnutí, jež musely všechny tři postavy vykonat, nelze ani zdaleka považovat za racionální. Protagonisté Orwellova i Styronova románu neměli kvůli časové tísní možnost si své rozhodnutí rozvážit, a jednali tudíž tak, aby oni sami, nebo alespoň někteří jejich blízcí, přežili. Nedostatek času, který měli ve chvíli osudové volby k dispozici, dával situaci, v níž se nacházeli, tragický ráz. Kdyby měli času více, jistě by jejich volby byly jiné.

Winston by mohl překonat svůj strach a prosit O'Briena, aby ušetřil jeho i Julii. Jeho partnerka by se mohla pokusit o totéž. Sophie by možná dokázala v Osvětimi smlouvat se sadistickým německým lékařem natolik dlouho, aby posléze zachránila před okamžitou smrtí ve vyhlazovacím táboře obě své děti. Nebo by snad spolu s mileneckým párem z Orwellovy poslední knihy nemusela učinit rozhodnutí žádné, a nemusela by se tedy ani obviňovat za zlo druhých. Svou nejzásadnější životní volbu vykonali pronásledovaní lidé na pokraji zoufalství a šílenství. Cítili při ní obrovský psychický tlak. Winston a Julie se obávali vlastní smrti a nesnesitelného utrpení.¹⁶⁵ Sophie se děsila, že ztratí oba své potomky.¹⁶⁶

Na rozdíl od protagonistů díla *1984* mohla mít Sofie i přes omezené množství času možnost provést odlišná rozhodnutí. Mohla hitlerovcům místo svého dítěte obětovat sebe. Mohla onoho nacistického lékaře napadnout. Mohla mu se svými potomky utéci zpět do davu, z něhož se vyprostila, aby jej oslovila. Čistě fyzicky mohla učinit alespoň něco.¹⁶⁷ Takovou částečnou svobodu v nesvobodě však Winston a Julie neměli. Při své finální klíčové volbě se totiž z důvodu pevných pout nemohli ani pohnout a byli tedy oproti Sophii naprosto bezmocní.¹⁶⁸

¹⁶⁴ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 361-362, 369.

¹⁶⁵ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 361-362.

¹⁶⁶ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 589-590.

¹⁶⁷ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 589-590.

¹⁶⁸ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 361-362.

3.1.2 Julie – život, osobnost, volby

Juliin život i všechny tři osudové volby, které učinila, se od života a triády voleb jejího milence téměř neliší. Coby autonomně smýšlející, vysoce inteligentní a nepoddajná lidská bytost svými svobodnými rozhodnutími stejně jako Winston pouze přirozeně reaguje na extrémní nesvobodu, v níž musí společně s ním i s většinou ostatních občanů Oceánie existovat.¹⁶⁹

Svou první klíčovou volbu vykonala Julie již v době, kdy ještě s hlavním hrdinou celé knihy ani nenavázala známost. Ačkoli, dle Havlovy terminologie, oficiálně žila ve lži, jelikož patřila mezi členy Vnější strany a oddaně podporovala Velkého bratra, sdílela ve skutečnosti se svým budoucím partnerem hlubokou nenávist vůči totalitnímu systému, jenž se pokoušel plně ovládnout každý aspekt její existence.¹⁷⁰

Právě tato emoce se stala Juliinou první životní volbou a zároveň i jejím prvním ideozločinem, po němž vzápětí následovala celá řada dalších. Její rozhodnutí potají nevrážit na establishment mělo nesmírný dopad na zbytek jejího života. Svou záští se Julie vzepřela útlaku totalitního režimu a zpečetila si tak svůj osud. Pro zradu Strany neměla stejný důvod jako Winston. Poněvadž si na rozdíl od něj kvůli svému relativně nízkému věku nemohla ani mlhavě pamatovat, jak vypadala její vlast před vládou této politické organizace, necítila potřebu vzpomínat na minulost a vyhledávat o ní informace. Stranu nesnášela, protože jí jednoduše znemožňovala vést svobodný a plnohodnotný život.¹⁷¹

Juliinu drobnou a skrytou revoltu proti totalitarismu motivovala zejména její silná milostná touha. Jakmile se Orwellova nejznámější literární hrdinka blíže poznala s Winstonem, prozradila mu skutečnost, že před jejich vztahem měla již několik milostných afér s jinými členy Strany. Tímto tvrzením mu neodhalila jen svou smyslnost, ale současně i značný intelekt. Jelikož sexuální touha měla nemalý potenciál vzbudit v člověku odpor k oficiální ideologii Oceánie, řadila se v dané supervelmoci mezi vážné ideozločiny a lidé, kteří ji nedokázali zcela potlačit, si museli počínat obezřetně a mít dostatek rozumu na to, aby se vyhnuli persekuci. Poněvadž byla již mnoho let jeho členkou, vysmívala se Julie svými milostnými poměry rovněž sdružení,

¹⁶⁹ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 154.

¹⁷⁰ HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1990. s. 6-7.

¹⁷¹ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 154, 158.

jež neslo název Antisexuální liga mládeže a propagovalo mimo jiné i myšlenku absolutního celibátu pro každého lidského jedince.¹⁷²

Ve chvíli, kdy na Ministerstvu pravdy vyznala Winstonovi lásku, učinila Julie svou druhou osudovou volbu. Když se poté se svým novým milencem také důvěrně sblížila, začala poněkud naivně věřit, že jejich ilegální vztah potrvá dlouhou dobu a jeho existenci žádné vnější faktory neohrozí. Oproti svému partnerovi, který ve skrytu duše věděl, že jejich soužití nevyhnutelně směřuje k náhlému a násilnému konci, měla díky svým zkušenostem z předchozích milostných poměrů vysoké sebevědomí a odmítala si připustit možnost, že oba milence za jejich nezákonné skutky dříve či později zatknou agenti Ideopolicie. V porovnání s Winstonem neprojevovala nad budoucností jejich milostné aféry žádné obavy. Zároveň se na rozdíl od něho ani nesnažila připojit k bájnému Bratrstvu, seznámit se s idejemi goldsteinismu či porozumět podstatě totalitního systému, jenž v jejich vlasti fungoval. Se svým partnerem neměla kromě lásky, zášti vůči Straně a touhy po fyzickém vyžití vlastně nic společného. I základní osobnostní charakteristiky obou protagonistů Orwellova románu spolu velmi kontrastovaly.¹⁷³

Třebaže svá první dvě klíčová rozhodnutí vykonala Julie stejně jako Winston z vlastní iniciativy, nemusela by je nejspíše vůbec učinit, kdyby měla výsadu života v demokratické společnosti. Její svoboda jednat v nesvobodném univerzu na základě svých osobních voleb může proto na čtenáře dané prózy působit absurdně a Julii samotnou posléze jen dovede do záhuby ve formě fyzického a psychického teroru v celách Ministerstva lásky. Oné svobody ji nicméně Orwell v závěru svého posledního rozsáhlého literárního díla zbaví a postaví svou hrdinku před stejnou vynucenou volbu jako Winstona. V závěru ji pak nechává náhodně potkat bývalého milence a následně na obou těchto zlomených bytostech ukazuje, jak je pobyt na Ministerstvu lásky od základu přetvořil. Životní rozhodnutí, jež zde Julie i Winston museli vykonat, naprosto změnilo jejich pohled na svět, transformovalo jejich psychiku a především zhmotnilo jejich pocit bezmoci vůči zlu v podobě totalitarismu.¹⁷⁴

Literární kritici mohou mezi Orwellovou Julií a Styronovou Sophií pozorovat v jistém ohledu velké množství podobností. Obě ženy motivovala v jejich tragickém

¹⁷² ORWELL, George. 1984 [online]. s. 84, 87, 152-153, 158.

¹⁷³ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 130, 136, 170-171.

¹⁷⁴ ORWELL, George. 1984 [online]. s. 136, 154, 367-369.

životě stejná touha. Nejvíce ze všeho si přály existovat svobodně a ochraňovat své blízké. Tento sen se ovšem z důvodu války a totality ani jedné z nich nakonec nemohl splnit. Sophie vlivem největšího ozbrojeného konfliktu v historii lidstva postupně ztratila všechny členy své rodiny. Válka ji zlomila, protože zasáhla její nejcitlivější místo a donutila ji nést odpovědnost za smrt vlastního dítěte. Ta však byla ve skutečnosti zločinem jiných lidí.¹⁷⁵ Julie, jež dovedla planout hlubokou láskou k Winstonovi, rodinu kvůli pravidlům totalitního režimu v Oceánii ani mít nemohla. Když se se svým partnerem pokusila vést klidný a soukromý život, selhala. Aby se poté mohla vyhnout nelidské trýzni a utéci před svým strachem, musela svého milence zradit.¹⁷⁶

V porovnání s klíčovými volbami Styronovy nejslavnější literární hrdinky se mohou rozhodnutí Julie i jejího partnera jevit jako sobečtější. Ačkoli své volby Sophie uskutečnila v reakci na události druhé světové války, vykonala většinu z nich dobrovolně, jelikož je vnímala jako nástroj, kterým by mohla své blízké vyvést z obtížných životních situací. Jako fiktivní postavu ji charakterizovala zejména její nezištnost. Jediné své osudové rozhodnutí neprovedla Sophie ku vlastnímu prospěchu.

Protagonisté díla *1984* oproti ní svá rozhodnutí učinili s minimálním zřetelem ke svému okolí. Julii na zbytku světa mimo jejího milence nezáleželo. Winstonovy volby taktéž primárně motivovaly jeho osobní zájmy. Sobeckost obou osob se nejvýrazněji projevila právě při jejich posledním rozhodnutí, kdy se v pudu sebezáchovy obě navzájem zradily.¹⁷⁷ A právě pud sebezáchovy je v románu hlavním zdrojem sobeckosti, vyvolané dlouhodobým a neměnným působením extrémně represivního a krutého režimu.

3.2 Hrdinové románu Sophiina volba

3.2.1 Sophie – život, osobnost, volby

Sophie Zawistowská, titulní hrdinka Styronova čtvrtého psychologického románu, učiní v průběhu svého nepřilíš dlouhého života celkem šest principiálních rozhodnutí, z nichž každé více či méně souvisí se zkušeností mezinárodního konfliktu,

¹⁷⁵ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 101, 174, 347, 435, 590.

¹⁷⁶ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 279, 369.

¹⁷⁷ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 369.

jenž se po celém světě odehrával v závěru třicátých a první polovině čtyřicátých let dvacátého století a nenávratně ovlivnil existenci všech lidských bytostí, které v té době obývaly svět.¹⁷⁸

Do bezprostředního kontaktu s hrůzami druhé světové války se Sophie poprvé dostala na podzim roku 1939, kdy němečtí vojáci vtrhli do Krakova, jejího rodného města, a krátce nato zatkli a popravili jejího manžela i otce. Ti v té době pracovali v akademické sféře a představovali proto pro nacistické Německo potenciální hrozbu, již muselo rapidně eliminovat. Poněvadž před válkou patřili akademičtí pracovníci mezi velmi respektované polské občany, měli vysoký plat a mohli si tedy celkově dovolit žít na úrovni. Díky svému otci tak Sophie vyrůstala v majetné a privilegované rodině a získala rovněž kvalitní vzdělání. Během svého studia si dokázala rychle osvojit množství cizích jazyků. Hovořila plynně rusky i francouzsky. Protože její otec před okupací podporoval nacistickou ideologii, nařídil Sophii učit se navíc i jazyk německý. Jeho dcera však kromě lingvistického nadání měla i nadání sekretářské a pod jeho vedením se též naučila psát na stroji a ovládat těsnopis. Všechny tyto dovednosti se pro ni později staly životně důležitými při jejím nuceném pobytu v koncentračním táboře.¹⁷⁹

Po své matce Sophie navíc zdělila mimořádný umělecký talent. Již od útlého věku hrála na klavír, a na konci třicátých let dokonce se svým manželem plánovala odcestovat do Rakouska, kde měla na akademii studovat hudbu u věhlasné profesorky, jež již dříve učila její matku. K tomu však z důvodu anšlusu onoho doposud suverénního státu k nacistickému Německu nikdy nedošlo. Vlivem následujících světových událostí pak Sophie již definitivně přišla o možnost vysokoškolského studia, třebaže by jej za běžných okolností s největší pravděpodobností úspěšně absolvovala. Styron ji totiž ve své próze často staví před komplikované problémy, při jejichž řešení musí jeho hrdinka demonstrovat mimo jiné i vysoký intelekt.¹⁸⁰

Současně svým čtenářům virginský autor prostřednictvím druhých postav opětovně připomíná i Sophiinu fyzickou krásu. Zejména Stingo, jenž ve Styronově příběhu plní funkci vypravěče, opěvuje téměř dokonalý vzhled své polské přítelkyně i po několika desítkách let od jejího tragického úmrtí. Při jejich prvním setkání mladého jižanského literáta její nádherné vzezření naprosto uchvátilo. Sophie svůj půvab

¹⁷⁸ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 99.

¹⁷⁹ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 96-101, 270.

¹⁸⁰ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 98, 588.

neztratila ani po několika měsících útrap v Osvětimi. Přestože v koncentračním táboře trpěla podvýživou, stala se obětí sexuálního zneužívání, přišla o zuby a prodělala tyfus i jiná vážná onemocnění, dovedla svou krásu i zdraví posléze díky intenzivní a starostlivé péči svého milence Nathana získat zpět. Ani tomu se však nepodařilo zahladit na těle své partnerky veškeré válečné stopy.¹⁸¹

Ačkoli svým původem patřila k jednomu ze slovanských národů, jejichž systematickou likvidaci kvůli jejich údajné méněcennosti hitlerovci za druhé světové války realizovali, splňovala Sophie paradoxně svým zevnějškem nacistický ideál krásy. Její nordické rysy jí tak během roku 1943 poskytly v Němci ovládaném Polsku celou řadu drobných privilegií. Zapůsobily dokonce i na Rudolfa Hösse, vysoce postaveného příslušníka organizace SS, jenž v té době působil jako velitel koncentračního tábora, ve kterém Sophie musela přežívat. Svou sličnost si protagonistka Styronova románu plně uvědomovala. Oproti Orwellově Julii se jí ale ve svůj prospěch snažila využít pouze v momentech krajního zoufalství.¹⁸²

Rodina Zawistowských před vypuknutím 2. světové války pravidelně praktikovala katolickou víru. Sophie jí pak nepřestala vyznávat ani v průběhu tohoto konfliktu. Přesto se její vztah ke křesťanskému náboženství značně vyvíjel. Třebaže se v Osvětimi stala svědkem mnoha zvěrstev, jichž se nacističtí vojáci dopouštěli na bezbranných a nevinných lidských bytostech, a sama zde ztratila dvojici nejdražších osob, které v životě měla, nikdy se nakonec svého vyznání nezřekla. Zároveň ale odmítla přijmout myšlenku predestinace a rozhodla se nést plnou odpovědnost za každou volbu, již kdy učinila. V budoucnu ji z toho důvodu trýznily pocity absurdity, nicoty a viny.¹⁸³

Za Sophiinu nejvýraznější charakterovou vlastnost lze patrně označit její obětavost. Styron totiž svou nejnámější hrdinku vykreslil jako starostlivou ženu, jež vždy usilovala jen o blaho svých blízkých. Na vlastní potřeby se téměř neohlížela. Tento osobnostní rys u ní čtenáři mohou pozorovat především v nesobeckých rozhodnutích, která tato postava vykonala v klíčových okamžicích svého života.¹⁸⁴

Krátce před zářijovým tažením pomáhala Sophie svému otci překládat a distribuovat stati, v nichž krakovský profesor vyzdvihoval nacistickou ideu kompletního

¹⁸¹ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 54, 76-78, 320-321.

¹⁸² STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 178, 478-479.

¹⁸³ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 96, 500, 590, 617.

¹⁸⁴ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 100, 173-174, 452-454.

vyhlazení židovské populace. Jakmile však latentnímu obsahu daných písemností porozuměla, zhrozila se jej a odmítla se nadále podílet na jeho propagaci. Židy na rozdíl od svého otce vnímala jako obyčejné lidi, již pro její vlast nepředstavovali žádnou hrozbu. Xenofobní smýšlení se u ní nikdy neobjevilo. V posledních letech svého života se dokonce ve Spojených státech amerických Sophie do židovského muže i zamilovala. Antisemitistické postoje Sophiina otce před invazí německých a sovětských vojsk do Polska sdílel i její manžel Kazimír. Jeho žena se mu proto v oné době vzdálila. Přestože oba tito muži nacistickou ideologii podporovali, zařadili se paradoxně mezi její první oběti.¹⁸⁵

Po jejich popravě se Sophie se svou matkou a dětmi odstěhovala do Varšavy. V polské metropoli se jim pokoušela zajistit život v alespoň částečném bezpečí. Po ztrátě manžela ale musela o svou rodinu pečovat sama a cítila se osaměle. Seznámila se tedy s mladým mužem, který se stal jejím milencem a pomáhal jí se o její blízké postarat. Současně byl také členem Zemské armády. Jeho nevlastní sestra se Sophii snažila do této organizace taktéž naverbovat. Sophie však v danou chvíli učinila svou první osudovou volbu a rozhodla se do protinacistického odboje nezapojit. K podobnému rozhodnutí dospěje v jakékoli válce či jiné extrémní situaci bezpočet lidí po celém světě. Pokud se totiž tito jedinci neocitnou v krizi přímo, mnohdy se naivně domnívají, že ji vyřeší druzí. Tímto postojem však pouze umožňují osobám, které onu krizi přivodily, ji ještě více prohloubit. Oproti Winstonovi a Julii, již se v knize *1984* bouří, jelikož nemají co ztratit, se Styronova Sophie rozhoduje pro pasivitu, poněvadž musí chránit své děti. Zároveň se jí též přičí násilí. V momentě, kdy její milenec padne v boji proti hitlerovcům, přeruší tudíž mladá matka se Zemskou armádou veškerý kontakt.¹⁸⁶

Pro blaho své rodiny by tato žena celkově učinila cokoli. Když tedy v období hladomoru ve Varšavě začali její blízcí trpět podvýživou, vykonala Sophie již druhé rozhodnutí, jež mělo pro život všech Zawistowských nedozírné důsledky. Pokusila se jim totiž propašovat šunku. Ta v té době patřila k artiklům, které mohli v Polsku získat jedině Němci. Pro statečný čin se Sophie rozhodla, neboť se obávala ztráty své vážně nemocné matky. Protože jej ovšem nedokázala úspěšně realizovat, odsoudila jím nakonec zbylé členy své rodiny k záhubě. Příslušníci gestapa ji zatkli při činu a spolu

¹⁸⁵ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 101, 295-300.

¹⁸⁶ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 432-435, 452, 457.

s dětmi poslali transportem do Osvětimi. S matkou se již neshledala. Svou obětavostí se tak připravila o budoucnost s blízkými.¹⁸⁷ Vzhledem k rozsáhlému zatýkání ve Varšavě ale není jisté, zda by se její rodina nestala obětí v každém případě.

Před samotným vstupem do koncentračního tábora místní sadistický lékař postavil Sophii před onu nepředstavitelnou, vynucenou volbu, na niž odkazuje titul Styronova románu. Jelikož se ale jedná o rozhodnutí, jež má v porovnání s ostatními naprosto odlišný charakter a současně od základu přetváří postavu Sophie, věnuje se mu detailněji zvláštní kapitola.¹⁸⁸

Jakmile Sophie danou volbu učinila, její pohled na svět se zcela změnil. Naživu ji (dle Marcelovy filozofie) držela jen naděje na záchranu jejího syna, od něhož se musela po vstupu do Osvětimi odloučit.¹⁸⁹ Na podzim roku 1943 se jí díky jejím administrativním a jazykovým dovednostem naskytla příležitost pracovat na pozici osobní sekretářky Rudolfa Hösse, již vzpomenutého důstojníka SS, který v tomto období daný koncentrační tábor spravoval. V relativním bezpečí Hössovy domácnosti měla Sophie po dlouhé době dostatek prostoru k tvorbě plánu na vysvobození svého jediného žijícího potomka.

Aby mohla dosáhnout svého cíle, musela vykonat další zoufalé životní rozhodnutí a pokusit se získat přízeň svého věznitele. Snažila se na něj zapůsobit svým půvabem i předstíranou nenávisť vůči židovství. Ačkoli Höss posléze přiznal, že její mladá Polka přitahuje, odmítl s ní mít poměr. Rovněž jí nabídl pouze vágní slib, že se jejímu synovi pokusí pomoci. Ten však daný hitlerovec kvůli svému povinnému odchodu z Osvětimi neměl šanci dodržet a Sophie se tak nikdy nedozvěděla, zda její dítě z koncentračního tábora uniklo, nebo v něm zahynulo.¹⁹⁰

V průběhu druhé světové války tedy podobně jako nesčíslný počet dalších lidí přišla o všechno. V marné snaze zapomenout na řetěz absurdních a srdceryvných rozhodnutí, která během tohoto konfliktu musela učinit, se rozhodla opustit svou domovinu a započít nový život ve Spojených státech amerických. Tehdy se u ní projeví dvě protichůdné touhy, které ji střídavě ovládaly. První z nich Styronovu tragickou hrdinku nabádala k vedení plnohodnotného života bez bolestivých vzpomínek na minulost. Motivovala také její posedlost fyzickou láskou, již sdílela se svým

¹⁸⁷ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 173-174.

¹⁸⁸ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 588-590.

¹⁸⁹ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 89.

¹⁹⁰ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 178, 479, 504.

židovským milencem Nathanem a která představovala jakýsi jejich zoufalý pokus o únik před vlastní konečností a autentickou existencí. Druhá z jejich tužeb ji nutila trestat se za hrůzné činy, jichž se musela během válečných let dopouštět a které pokládala za neodpustitelné. Sžíraly ji pocity hanby, viny a studu, před nimiž se nedokázala nikde skrýt. Nakonec v jejím nitru dané emoce přerostly v chronickou sebenenávist, jež společně s dalšími faktory zapříčinila její předčasnou smrt.¹⁹¹

Nathana Sophie bezmezně milovala zejména proto, že jejich vztah uspokojoval obě její osobní touhy. Jejich společná existence jí v určitých okamžicích umožnila uniknout traumatické minulosti a oddat se radosti. Jindy jí naopak poskytla možnost přijmout za své skutky z období války trest ve formě agrese z Nathanovy strany.¹⁹²

Patologický vztah této dvojice vyvrcholil v závěru románu jejich finální bouřlivou konfrontací, při níž Nathan v záchvatu hněvu a paranoie obvinil Sophii a Stinga z nevěry a hrozil, že jim ublíží. Ti v obavě o svůj život uprchli z New Yorku a posléze počali přemýšlet o novém začátku. Protože si však Sophie uvědomila, že znovu klesla na samotné dno své existence a ztratila i poslední naději v lepší budoucnost, odhodlala se po cestě do Virginie svému nejbližšímu příteli konečně prozradit své nejtemnější tajemství a jako prvním člověku vůbec mu vyjevit pravdu o krutém a nevysvětlitelném rozhodnutí, jež musela vykonat v Osvětimi a které se stalo příčinou jejího doživotního duševního traumatu i pocitu viny.¹⁹³ V tuto chvíli se již v skrytu své zlomené duše rozhodla učinit svou konečnou volbu a dosáhnout (slovy Heideggerovy terminologie) celistvosti svého bytí.¹⁹⁴

Než však Stinga opustila, aby se naposledy shledala a udobřila s Nathanem, dopřála mu celoživotní zážitek v podobě společně strávené noci. Věděla totiž, že ji tento nepřilíh sexuální zkušený jižanský chlapec od jejich prvního setkání nesmírně miloval. Zároveň se mu chtěla odvděčit za jeho ochotu pomoci jí bojovat s démony její minulosti. Toto zvláštní rozhodnutí ale vykonala pouze z vlastní iniciativy a zračila se v něm její nezištnost.¹⁹⁵

Stejná osobnostní charakteristika ji rovněž přivedla zpět k jejímu osudovému partnerovi do New Yorku a umožnila jí doprovodit jej na onen svět. Sophie tak

¹⁹¹ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 43, 54-64, 228, 616.

¹⁹² STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 54-64.

¹⁹³ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 541-544, 586-590.

¹⁹⁴ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 81.

¹⁹⁵ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 436-439, 605-606.

zakončila šestici voleb, které vykonala v klíčových momentech své existence, aby pomohla svým blízkým. Závěrečné rozhodnutí této obětavé ženy pramenilo z její neschopnosti zbavit se bolestivých mentálních ran, které utržila v předchozích letech. Neměla kvůli nim sílu obnovit svou vitalitu a hledět do budoucnosti.

Přestože Sophie přežila nepředstavitelné hrůzy války a koncentračního tábora, již nikdy se nedovedla plně vymanit z tísnivého sevření svého traumatu. Po poslední hádce s Nathanem ztratila již definitivně smysl života. Když se ke svému partnerovi naposledy vrátila, rozhodla se s ním spáchat sebevraždu.¹⁹⁶ Slovy Alberta Camuse, která tento čelný francouzský existencialista poprvé uvedl v roce 1942 ve svém rozsáhlém eseji *Mýtus o Sisyfovi* (*Le mythe de Sisyphe*), tak oba tito milenci kapitulovali před absurditou světa. Svou smrtí se přiznali k faktu, že se se svým životem nedokázali vyrovnat, neboť v něm chyběl jakýkoli náznak racionality.¹⁹⁷

3.2.1.1 Sophiina vynucená volba

Ačkoli Sophie učinila všechny své osudové volby z důvodu druhé světové války, provedla většinu z nich dobrovolně, a měla tedy stále jakési privilegium ve formě „svobody“ v nesvobodě. Obětavě chtěla usnadnit život lidem ze svého nejbližšího okolí. Nejdůležitější volbě svého života se však, stejně jako Winston a Julie v románu *1984*, vyhnout nemohla, poněvadž ji k ní násilně dohnala válka a nelidskost.¹⁹⁸

Konkrétně ji před ní postavil již zmíněný nacistický lékař, který v Osvětimi řídil selekci v době, kdy do tohoto koncentračního tábora Sophie se svými dětmi přicestovala. Rodina Sophie se s daným příslušníkem organizace SS střetla zcela náhodou. Jelikož Sophie vytušila, v jaké situaci se se svými potomky ocitla, zděsila se představy, že je lékař pošle do plynových komor Březinky, vyhlazovacího tábora, jenž s Osvětimi sousedil. Snažila se mu proto vysvětlit, že je katolička, nesouhlasí s komunistickými idejemi a má polskou krev. V naději, že na něj zapůsobí, s ním také hovořila německy a pokoušela se jej přesvědčit, že patří mezi stoupence třetí říše.

Německý lékař na její slova zareagoval naprosto nečekaně. Pro její původ jí poskytl onu zvrhlou výsadu pro každou matku nepředstavitelné volby. Umožnil jí

¹⁹⁶ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 380, 541-544, 616.

¹⁹⁷ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 96.

¹⁹⁸ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 173-174, 283, 436-439, 452, 590, 616.

rozhodnout osud vlastních dětí a vybrat si jedno, jež si ponechá. Sophie nemohla lékařovu návrhu uvěřit. Naléhavě jej prosila, aby ušetřil oba její potomky. Hitlerovec jí ale dal ultimátum. Buď si okamžitě zvolí dítě, které přežije, nebo nacisté pošlou na smrt obě. I přes obrovský zmatek v hlavě zoufalá Sophie posléze pochopila skutečnost, že oba své potomky od záhuby spasit nedokáže, a vykonala tudíž onu rezignovanou, absurdní a nepřijatelnou volbu, k níž ji donutil lékařův sadismus. Rozhodla se zachránit svého desetiletého syna Jana. Touto volbou zároveň odeslala svou mladší dceru Evu do Březinky.¹⁹⁹

Výčitky svědomí z jejího nejtragičtějšího rozhodnutí ji pak pronásledovaly po zbytek jejího nešťastného života. Jakmile Sophie vyjevila Stingovi krutou pravdu o svých dětech a poprvé nahlas vyslovila, jak zrudného činu se musela před vstupem do koncentračního tábora dopustit, utvrdila se ve svém úmyslu vzít si vlastní život, protože se pro ni pocit viny stal již zcela nesnesitelným. Právě této totální devastace lidské psychiky chtěl u ní onen sadistický německý lékař nakonec docílit. Když na ni při selekci zaměřil svou pozornost, umínil si porušit předpisy a zahrát si s dvojnásobnou matkou jakousi odpornou hru, při níž na ni přenesl odpovědnost za smrt jednoho z jejích potomků. Toužil ji tímto způsobem zatížit zločinem, který by si žádný rodič, jenž miluje své dítě, nikdy nedovedl odpustit. Přál si, aby se svou vinou trápila po celou dobu své existence. Ze stejného důvodu ji rovněž ponechal naživu a neposlal do vyhlazovacího tábora. Jednoduše ji přinutil se nenávidět.²⁰⁰

Psychický teror, jež musela Sophie snášet až do své tragické smrti, je nejspíše možné označit za ještě horší formu násilí, než jakou představují fyzická muka Orwellových hrdinů. I když jejich osobnost byla také navždy zlomena, tělesnou bolest po propuštění již nepocítovali.²⁰¹ Sophii však pocit viny za vraždu malé dcery zraňoval v průběhu celého jejího života. Se svým traumatem se nikdy nedokázala plně vyrovnat a v závěru ji naprosto pohltilo. Žádná lidská bytost, jež nebyla nucena odsoudit své vlastní dítě k smrti, si neumí představit, s jak nevýslovnou trýzní se musela Sophie potýkat od okamžiku, kdy od sebe na nástupišti osvětivského vlakového nádraží odsunula svou jedinou dceru. Při své nejzásadnější životní volbě téměř zešílela.²⁰²

¹⁹⁹ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 586-590.

²⁰⁰ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 586-590.

²⁰¹ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 304, 363.

²⁰² STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 439-445, 590.

Jak ale uvádí již první odstavec této kapitoly, ve skutečnosti se vůbec nejednalo o její svobodné rozhodnutí. Sophie nechtěla své děti „zobjektivizovat“ a následně si z nich zvolit pouze jedno, které bude moci dále existovat. Přestože věřila v opak, nenesla ani odpovědnost za Evino úmrtí. Její dceru zavraždil lékař, jenž Sophii její zdánlivě „svobodnou“ volbu donutil vykonat. Je také možné říci, že Sophiinu dceru i matku usmrtil zločinný nacistický aparát, který mezi roky 1933 a 1945 popravil miliony lidí a dětí. Další příčinou byla válka, která zasáhla celý svět. V neposlední řadě se na Evině smrti podíleli i všichni lidští jedinci, kteří se, podobně jako Sophie na začátku druhé světové války, rozhodli zavřít před tímto konfliktem oči a naivně si mysleli, že se na ně nevztahuje a že jej proto vyřeší někdo jiný.²⁰³ Svou pasivitou tak ovšem jen usnadnili nacistickým zločincům jejich činnost.

Sophie se ve chvíli, kdy musela vykonat své třetí klíčové rozhodnutí, ocitla v téměř totožné situaci, v níž se nacházeli hrdinové díla *1984* ve finální fázi jejich výslechu na Ministerstvu lásky.²⁰⁴ Její mučitel ji postavil do role oběti a odňal jí svobodu. Tímto činem ji však zároveň zbavil i odpovědnosti za její volbu a převzal ji sám. Právě on se tedy stal odpovědným za vraždu Sophiiny dcery. Její smrt byla jeho volbou.²⁰⁵

3.2.2 Nathan – život, osobnost, volby

Na rozdíl od trojice postav, jejichž osobnosti a osudová rozhodnutí dopodrobna rozebírají předchozí kapitoly této práce, Sophiin židovský milenec Nathan Landau učiní za svůj život jen dvě skutečně klíčové volby, z nichž lze pouze jednu zčásti propojit s tematikou války a totalitarismu. Nathanova rozhodnutí působí v porovnání s volbami ostatních zkoumaných hrdinů intimněji. Kromě svého vykonavatele totiž ovlivňují jen několik osob, s nimiž Nathan v příběhu interaguje nejvíce.²⁰⁶ Na obě rozhodnutí je možné nahlížet dvojitým způsobem. Interpreti Styronovy tvorby je mohou vnímat buď jako dobrovolná, nebo jako vynucená.

Stingo čtenářům sděluje, že se s Nathanem poprvé seznámil v newyorském penzionu, kde v průběhu roku 1947 oba muži pobývali. Začínající jižanský literát

²⁰³ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 452, 588-590, 616.

²⁰⁴ ORWELL, George. *1984* [online]. s. 362.

²⁰⁵ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 590.

²⁰⁶ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 518, 616.

z počátku Sophiina partnera velmi obdivoval. Pro jeho údajné úspěchy v akademické a pracovní sféře jej dokonce částečně považoval za svůj vzor. Na povrchu se Nathan jevil jako okouzující a charismatický člověk s vysokým sebevědomím. Právě to k němu ve společnosti přitahovalo osoby, které takovou sebedůvěrou nedisponovaly. Sophie i Stingo tudíž Nathanovu kouzlu kvůli jeho rozhodnému a sebejistému vystupování též podlehl. Především jeho partnerka se na něm stala emočně závislou a neměla až do konce jejich napjatého vztahu dostatek sil jej navzdory jeho fyzickému a psychickému násilí vůči ní opustit.²⁰⁷

V roli židovského intelektuála pronášel Nathan značně kontroverzní soudy o jednotlivých formách sociální nerovnosti ve světě. Tyto své postoje si díky své výřečnosti, intelektu, který hraničil s genialitou, a přesvědčení o jejich pravdivosti dovedl v případě nutnosti i obhájit. Často jimi taktéž uváděl své oponenty v debatě do rozpaků.²⁰⁸

Třebaže však Sophiin milenec působil na první pohled dojmem úspěšného muže, trpěl ve skutečnosti nemalými duševními potížemi, které podporovaly jeho hněv, krutost a potřebu ubližovat druhým. Během jeho života jej zcela pohltila posedlost lidským utrpením. Tu po konci druhé světové války ještě umocnilo jeho studium holokaustu, kterému se Nathan věnoval primárně z důvodu svého původu. Mnohdy pak tento muž přetvořil nevinné rozhovory se svými přáteli ve vážné a vyhrocené diskuse o nerovnosti mezi lidmi a povaze zla. Ve chvílích, kdy sváděl vnitřní boj s vlastní přirozeností, útočil i na své okolí. Svě blízké pokládal za osoby podporující existenci závažných společenských problémů. Stinga, který pochází z bělošské virginské rodiny, několikrát osočil z rasové nesnášenlivosti. Svou partnerku naproti tomu opakovaně obvinil z podpory systematické likvidace příslušníků jeho národa na počátku čtyřicátých let dvacátého století. Věřil totiž, že každá lidská bytost, jež patří k určitému společenskému celku, musí nést odpovědnost za zločiny, kterých se daný celek dopustí. Proto také cítil potřebu tyto bytosti potrestat.²⁰⁹

Na Nathanovo chování i jednání měla zásadní vliv jeho vážná duševní choroba i drogová závislost. O těchto činitelích se ale čtenáři Styronova románu poprvé dozvídají až v jeho druhé polovině. Psychologové Sophiinu partnerovi již před událostmi roku

²⁰⁷ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 247, 616.

²⁰⁸ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 57-58, 248-252.

²⁰⁹ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 57-58, 248-252.

1947 diagnostikovali paranoidní schizofrenii. Svým blízkým však Nathan tento fakt zamlčel. Současně jim i konstantně lhal o svém životě. Ačkoli byl opravdu výjimečně inteligentní, nemohl kvůli svému onemocnění získat akademický titul ani pracovat na pozici vědce. V biologickém výzkumném ústavu sice působil, leč pouze jako asistent vědců skutečných. Rovněž zde získal přístup k celé řadě drog, které začal užívat krátce před svým prvním setkáním se Sophií a které se postupem času významně podílely na rozvoji jeho psychotické poruchy.²¹⁰

Abúzus omamných látek změnil Nathanovi od základu život. Interpreti Styronova díla se však mohou tázat, do jaké míry se tento literární hrdina rozhodl konzumovat drogy dobrovolně. Vznik závislosti lidského jedince na psychotropních látkách může totiž způsobit množství rozličných faktorů, mezi něž lze zařadit právě i paranoidní schizofrenii. Výsledky světových epidemiologických studií navíc ukázaly, že schizofrenici mají k užívání drog oproti zdravým lidem třikrát tak velký sklon.²¹¹ Přestože se tedy Nathan domníval, že svou první osudovou volbu učinil pouze z vlastního popudu, vykonal ji s největší pravděpodobností pod vlivem své choroby. Ke konzumaci omamných látek se ale paradoxně rozhodl proto, že toužil své onemocnění potlačit. V okamžicích, kdy se u něj projevovalo, pro něj totiž svět přestával být srozumitelným a jeho život ztrácel smysl. Prostřednictvím drog se tak Nathan pokoušel uniknout pocitům absurdity a deprese, které u něj jeho nemoc vyvolávala.²¹²

Své duševní poruchy se však nakonec nikdy zbavit nedokázal. Nepodařilo se mu tudíž ani úspěšně utéci před nesmyslností světa. Když si po svém posledním výbuchu zuřivosti v životě konečně uvědomil, že kvůli své schizofrenii bude páchat zlo až do svého konce, rozhodl se v záchvatu lítosti kráčet tomuto svému konci vstříc. Nathanova choroba mu taktéž odepřela možnost účastnit se bojů. Sophiin milenec však podporu své vlasti ve válce vnímal jako svou povinnost. Po konci válečného konfliktu se tedy částečně vinil za zvěrstva, jichž se němečtí vojáci dopouštěli na příslušnících jeho národa. Soucítil s oběťmi holokaustu a za svou vynucenou nečinnost v době války se nenáviděl.

Pocit viny za činy, které následkem svého duševního onemocnění v životě vykonal, nebo naopak vykonat nemohl, jej trvale pronásledoval a stal se důvodem, proč

²¹⁰ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 517-520.

²¹¹ MARŠÁLEK, Michal. Schizofrenie a drogové závislosti. *Psychiatrie pro praxi* [online].

²¹² STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 517-520.

Nathan učinil své finální klíčové rozhodnutí a spáchal se svou partnerkou, již onen pocit sužoval také, sebevraždu. Svůj život Nathan ukončil z vlastní vůle. Přesto jeho poslední volbu není možné označit za zcela dobrovolnou, jelikož jej před ní opět postavila jeho psychická porucha.²¹³

²¹³ STYRON, William. *Sophie's Choice*. New York: Bantam Books, 1980. s. 518-519, 541-544, 616.

Závěr

Tato bakalářská práce se prostřednictvím podrobné komparativní analýzy světoznámých románů *1984* a *Sophiina volba* snaží posoudit, zda je možné volbu nesvobodného člověka pod vlivem války a totality považovat za svobodné rozhodnutí. Práce zároveň sleduje dopad takové volby na každou stránku existence dané osoby, což je naznačeno již v Úvodu. První kapitola je zaměřena na životní zkušenosti a postoje autorů obou vybraných próz a kapitola druhá se věnuje základním existenciálním myšlenkám, které jsou se zvolenou tematikou spojeny.

Třetí kapitola pak do hloubky rozebírá a porovnává všechna hlavní rozhodnutí, která Winston, Julie, Sophie a Nathan v roli protagonistů George Orwella a Williama Styrona konají. Kromě povahy těchto rozhodnutí líčí dopodrobna i jejich následky.

Na základě analýzy jednotlivých osudových voleb výše zmíněné čtveřice postav práce nakonec dochází k závěru, že tito hrdinové sice uskutečňují svá rozhodnutí z důvodu ozbrojeného konfliktu a totalitarismu, současně ale výraznou většinu z nich činí z vlastní iniciativy, a mají proto stále jistou výsadu v podobě „svobody“ v nesvobodě. Třebaže je tedy dané skutečnosti před jejich životní volby staví, nemohou je přimět tyto volby opravdu provést.

O privilegium rozhodnout se v situaci nezávisle na vnějších faktorech připravují hrdiny až jejich antagonisté v momentě, kdy nad nimi mají absolutní převahu a nařizují jim, aby vykonali nemožné rozhodnutí a odsoudili jednu ze dvou rovnocenných lidských bytostí k záhubě. Tehdy Orwellovi i Styronovi hrdinové nemají na výběr a volbu učinit musí. Protože se jí vyhnout nemohou, pozbývají celkově svou svobodu. Následně se také domnívají, že nesou za zkázu oněch osob plnou odpovědnost, poněvadž je o tom úspěšně přesvědčeni jejich mučitelé. Právě ti však ve skutečnosti blízkým osobám protagonistů obou děl způsobují utrpení a smrt. Své oběti totiž pouze využívají jako nástroj, kterým dosahují svého cíle. Milenci v románu *1984* touží mít sílu navzájem se neznat. Sophie nechce nacismu obětovat ani jedno ze svých dětí. K jejich nejzávažnějšímu rozhodnutí je nutí jejich trýznitelé, a jde tedy o svobodnou volbu těchto trýznitelů, ne jejich obětí.

Přesto kladné postavy obou próz přisuzují odpovědnost sobě samým. Ačkoli se žádného zla na druhých úmyslně nedopustí, věří celkově v opak, a trpí tudíž nesnesitelnými pocity hanby a viny, které je ničí až do konce jejich bytí. Tomuto konci

se pak buď nebrání, nebo mu dokonce jdou aktivně v ústrety. Kvůli neschopnosti odpuštít si své domnělé zločiny a zbavit se psychické bolesti podléhají absurditě světa a ztrácejí vůli existovat. Při své nejdůležitější, zcela vynucené životní volbě pociťují obrovský stres a pohybují se na hraně šílenství. Ocitají se v duševní krizi, jež má za následek radikální a kompletní transformaci jejich mentality.

Jejich klíčové rozhodnutí jim působí natolik extrémní muka, že je daní hrdinové téměř ani nedokáží slovně vyjádřit. S touto myšlenkou si ve svém příběhu pohrává zejména Styron, když své čtenáře se Sophiinou titulní volbou seznamuje nepřímo, prostřednictvím Stingova vyprávění. Tento začínající virginský spisovatel plní ve Styronově textu funkci jakéhosi zpovědníka, jenž v průběhu několika měsíců odkrývá Sophiinu temnou minulost.

Osud svých dětí mu jeho polská přítelkyně odhaluje až v samém závěru příběhu. Styronovi čtenáři se o tomto tragickém osudu tedy také dozvídají až na posledních stranách jeho slavné knihy. Tato fakta mají svůj důvod. Rozhodnutí, jež musí Sophie vykonat během svého pobytu v Osvětimi, představuje příčinu jejího doživotního duševního traumatu. Ona sama o něm hovořit nemůže. Stingo se k němu musí postupně dopracovat. I tak ale nikdy nedovede plně porozumět hrůze, kterou musela Sophie jakožto matka prožít.

Jak Styron, tak jeho britský kolega se svými patrně nejproslulejšími díly snažili primárně upozornit lidstvo na zvěrstva, která tato kolektivní entita může páchat, pokud se jí k tomu naskytne vhodná příležitost. Jejich knihy měly sloužit coby záznam lidského zla, jež vyvěralo z jakékoli formy vojenského střetu a totalitarismu, a varovat svět před vypslostí tohoto fenoménu. Jelikož se s ním v životě oba literáti mnohokrát setkali, znali jeho podstatu a ostře se proto vůči němu vymezovali. Za jeho pomyslný vrchol pokládali zlo násilné. Toho se na svých blízkých svou nejzásadnější volbou nechtěně dopouštějí protagonisté obou románů. Jak je však zdůrazněno výše, sami za tuto volbu neručí.

Orwell i Styron ve svých prózách s pomocí svých symbolických hrdinů sdělují v rozporu se Sartrovou filozofií všem lidem, kteří se v určitém okamžiku svého bytí nacházeli stejně jako dané literární postavy v situaci, kdy pod nesnesitelným tlakem ublížili druhým, onu podstatnou skutečnost, že tito jedinci za své činy neodpovídají.²¹⁴

²¹⁴ PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. Modlíkov: Herrmann, 1997. s. 103-104.

Prostřednictvím svých tragických hrdinů oba autoři rovněž poukazují na nesmyslnost a zbytečnost války a totality. Winston, Julie, Sophie a snad i Nathan, kterého v jednotlivých rozhodnutích značně ovlivňuje též jeho duševní onemocnění, by za příznivých okolností nejspíše vedli svobodný a klidný život a nemuseli by provést ani jedinou ze svých osudových voleb. To jim však realita jejich fiktivního univerza neumožňuje.

Styron poněkud naivně doufal, že se surovosti druhé světové války nebudou již nikdy opakovat. Svůj zřejmě nejúspěšnější beletristický text sepsal jako varovné memento. Orwell na rozdíl od něj smýšlel na konci svého života již velmi pesimisticky a domníval se tedy, že se lidstvo pohybuje v bludném kruhu zla, z něhož celkově nelze uniknout. Vzhledem k aktuální politické situaci ve světě je bohužel nutno konstatovat, že se druhý jmenovaný spisovatel s největší pravděpodobností nemýlil.

Seznam použitých zdrojů

Primární

ORWELL, George. *1984* [online]. 1949 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z:
<https://www.planetebook.com/1984.asp>

ORWELL, George. *A Clergyman's Daughter*. 1. vyd. Londýn: Penguin Books, 1936. ISBN 014018225X.

ORWELL, George. *Books v. Cigarettes*. 1. vyd. Londýn: Penguin Books, 2008. ISBN 0141036613.

ORWELL, George. *Homage to Catalonia*. 1. vyd. Londýn: Secker and Warburg, 1938. ISBN neuvedeno.

ORWELL, George. *The Road to Wigan Pier*. 1. vyd. Londýn: Penguin Books, 2001. ISBN 978-0-141-18529-3.

ORWELL, George. *Úpadek anglické vraždy a jiné eseje*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-858-8562-X.

ORWELL, George. *Uvnitř velryby a jiné eseje*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1997. ISBN 80-710-8140-X.

STYRON, William. *Darkness Visible: A Memoir of Madness*. 2. vyd. Londýn: Vintage, 1992. ISBN 0679736395.

STYRON, William. *Sophie's Choice*. 1. vyd. New York: Bantam Books, 1980. ISBN 0553135457.

STYRON, William. *This Quiet Dust and Other Writings*. 1. vyd. Londýn: Vintage, 2012. ISBN 0099577038.

Sekundární

ANTHONY, Andrew. Orwell: the Observer years. *The Guardian* [online]. 2003, 11. 5. 2003 [cit. 2023-07-01]. Dostupné z:
<https://www.theguardian.com/books/2003/may/11/georgeorwell.classics>

BLACKBURN, William. *One and Twenty*. 1. vyd. Durham: Duke University Press, 1945. ISBN 0374336725.

- BOWKER, Gordon. *George Orwell*. 1. vyd. Londýn: Abacus, 2004. ISBN 0349115516.
- BRUNSDALE, Mitzi. *Student Companion to George Orwell*. 1. vyd. Londýn: Bloomsbury, 2000. ISBN 9780313306372.
- BUBER, Martin. *Já a Ty*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1995. ISBN 80-7198-042-1.
- CRICK, Bernard. *George Orwell: A Life*. 1. vyd. Londýn: Secker and Warburg, 1980. ISBN 9780436114502.
- FLORA, Joseph a Lucinda Hardwick MACKETHAN. *The Companion to Southern Literature: Themes, Genres, Places, People, Movements and Motifs*. 1. vyd. Baton Rouge: LSU Press, 2001. ISBN 0807126926.
- FLYNN, Thomas. *Existentialism: A Very Short Introduction*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-280428-0.
- HAVEL, Václav. *Moc bezmocných*. 1. vyd. Praha: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1990. ISBN 80-7106-005-4.
- HAYCOCK, David Boyd. *I Am Spain*. 1. vyd. Londýn: Old Street Publishing, 2012. ISBN 1908699108.
- HEIDEGGER, Martin a Miroslav PETŘÍČEK. *Bytí a čas*. 3. vyd. Praha: Oikoymenh, 2018. ISBN 978-80-7298-244-8.
- HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu: Proměny americké prózy*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1993. ISBN 80-857-8720-2.
- HOMBERGER, Eric. William Styron. *The Guardian* [online]. 2006, 3. 11. 2006 [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/news/2006/nov/03/guardianobituaries.booksobituaries>
- IRVINE, Andrew. *Existentialism*. WeirdWildWeb.com [online]. 1998 [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: https://people.bu.edu/wwildman/WeirdWildWeb/courses/wphil/lectures/wphil_theme20.htm
- MACKEAN, Ian. *The Essentials of Literature in English, post-1914*. 3. vyd. Londýn: Hodder Arnold, 2005. ISBN 9780340882689.

- MARŠÁLEK, Michal. Schizofrenie a drogové závislosti. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2008, 9. 6. 2008 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2008/06/05.pdf>
- MAUNG MAUNG, U. *From Sangha to Laity*. 1. vyd. Nové Dillí: Manohar, 1980. ISBN 0908070039.
- NAGY, Ladislav. Orwell z pohledu literárního historika. In: *George Orwell: Sto let od narození*. 1. vyd. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 6. ISBN 80-86547-23-X. ISSN 1213-3299.
- NEWSINGER, John. *Orwell's Politics*. 1. vyd. Londýn: Macmillan, 1999. ISBN 0333682874.
- PETŘÍČEK, Miroslav. *Úvod do současné filosofie*. 4. vyd. Modlíkov: Herrmann, 1997. ISBN 978-80-8003-305-7.
- SHAFFER, Brian a kol. *The Encyclopedia of Twentieth-Century Fiction*. 1. vyd. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2011. ISBN 1405192445.
- STYRON, Alexandra. *Reading My Father: A Memoir*. 1. vyd. New York: Scribner, 2011. ISBN 1416591818.
- TAYLOR, David John. *Orwell: The Life*. 1. vyd. Londýn: Vintage, 2004. ISBN 0099283468.
- TILLICH, Paul. *Odvaha být*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-732-5016-0.
- VRÁNA, Karel. *Dialogický personalismus*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-711-3173-3.
- WEST, James III. *William Styron: A Life*. 1. vyd. New York: Random House, 1998. ISBN 0679410546.
- ZBOŘIL, Zdeněk. Orwellovské vzpomínání a zapomínání. In: *George Orwell: Sto let od narození*. 1. vyd. Příbram: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003, s. 12. ISBN 80-86547-23-X. ISSN 1213-3299.
- ŽANTOVSKÝ, Michael. *Havel: A Life*. 1. vyd. Londýn: Atlantic Books, 2014. ISBN 978-0-85789-852-4.